

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Lukáš Krupka

Mezi demokracií a autoritarismem. Ukrajina po oranžové revoluci.
Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Radomír Sztwiertnia

OLOMOUC
2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. 4. 2015

.....

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval Mgr. Radomíru Sztwiertniowi za odborné vedení bakalářské práce, jeho cenné rady, připomínky a především za jeho strávený čas u této práce. Dále Dr. Maxovi Kovalovovi za povolení citovat jeho texty. A nakonec bych chtěl poděkovat všem ostatním, kteří mě podporovali při psaní této práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 DEMOKRATICKÉ REŽIMY A NEDEMOKRATICKÉ REŽIMY	10
1.1 Demokracie a teorie přechodů	10
1.2 Klasifikace nedemokratických režimů	10
1.2.1 Autoritativní režimy	11
2 HYBRIDNÍ REŽIMY A VYBRANÉ TYPOLOGIE	14
2.1 Koncept A. Schedlera	17
2.2 Koncept W. Merkela	18
2.3 Koncept F. Zakarii	18
2.4 Koncept G. O'Donnella	19
2.5 Koncept L. Diamonda	19
2.6 Koncept S. Levitského a L. Waye	20
2.6.1 Koncept soutěživého autoritarismu	22
2.6.2 Proměnlivost soutěživých autoritarismů	25
2.6.3 Jedinečnost soutěživých autoritarismů	25
2.6.4 Klasifikace soutěživých autoritarismů	26
3 UKRAJINSKÝ POLITICKÝ SYSTÉM	28
3.1 Ukrajina před oranžovou revolucí (1991–2004)	28
3.2 Ukrajina mezi lety 2004–2010	30
3.2.1 Ukrajina za oranžových vlád	31
3.2.2 Parlamentní volby 2006 a 2007	34
3.3 Ukrajina za vlády prezidenta V. Janukovyče (2010–2014)	34
3.3.1 Média a nevládní organizace v období let 2010–2013	35
3.3.2 Politicky motivovaná vyšetřování v období let 2010–2013	37
3.3.3 Parlamentní volby 2012	38
3.3.4 Začátek Majdanu a konec V. Janukovyče	41

3.4 Klasifikace Ukrajiny v letech 2004–2010	43
ZÁVĚR.....	47
LITERATURA.....	49
SEZNAM PŘÍLOH.....	57
PŘÍLOHY.....	58

ÚVOD

V roce 1991 se rozpadl Svaz sovětských socialistických republik (SSSR). Se zánikem této supervelmoci skončilo období studené války. Spojené státy americké (USA) se staly hegemonem světové politiky. Bipolární uspořádání světa se změnilo na unipolární. Součástí tehdejšího sovětského impéria byla i Ukrajinská sovětská socialistická republika (USSR). Všechny země východní Evropy, které byly pod nadvládou SSSR, se na začátku 90. let musely potýkat s otázkou, jak transformovat své autoritářské režimy ve fungující demokracie, přičemž tento úkol byl společný jak Ukrajině, tak i dalším postkomunistickým zemím. Je známo, že ne všechny vlády přetvořily své země ve fungující liberální demokracie. Většinou zemí se tato tranzice povedla, a tak mohly být integrovány do západních struktur, tj. do Severoatlantické aliance (NATO) a Evropské unie (EU). Ty země, které byly méně úspěšné, tak nemohou v nejbližších letech očekávat, že budou přijaty do zmiňovaných organizací.

Právě Ukrajina je zajímavým případem, neboť její proces demokratizace je velmi komplikovaný. Po pádu nedemokratického režimu se země musela potýkat s vážnými ekonomickými problémy, které nastolení demokracie příliš nepomohly. Po prvním prezidentu Leonidu M. Kravčukovi nastoupil Leonid D. Kučma, jehož vláda je spjata s nedemokratickými kroky, které vedly až k vraždám odpůrců režimu. Jistou nadějí pro demokratizaci Ukrajiny byla tzv. oranžová revoluce, která se uskutečnila v roce 2004, tedy v ten samý rok, kdy některé z bývalých posttotalitních republik vstoupily do EU. Klíčoví aktéři oranžové revoluce (Viktor A. Juščenko, Julija V. Tymošenkova) ovšem své zemi nepřinesli očekávanou demokratizaci a přiblížení se ke vstupu do evropských struktur, ba naopak uvedli zemi do hluboké politické krize, která skončila až s nástupem značně proruského Viktora Janukovyče do prezidentského úřadu. Právě tento aktér se při nepodepsání asociační dohody s EU v roce 2013 stal příčinou další krize, ze které se bude Ukrajina vzpamatovávat dlouhá léta.

Tato bakalářská práce je zaměřena na politický systém Ukrajiny po tzv. oranžové revoluci, která se uskutečnila v roce 2004. A na následné změny, které se v tomto politickém systému po této události staly, a to až do pádu Janukovyče v roce 2014. Zvolený časový rozsah nám tedy umožňuje povšimnout si nejenom vlivu oranžové revoluce na ukrajinský politický systém, ale především pak způsobu vlády Janukovyče v daném období. Bakalářská práce se pokusí analyzovat ukrajinský politický systém na základě teorie hybridních režimů

Stevena Levitského a Lucana A. Wayne a následně zjistit, zdali lze považovat ukrajinský režim ve zkoumaném období za soutěživý autoritarismus.

V první části se pokusím představit teoretická východiska. V druhé části se zaměřím na hybridní režimy, tedy režimy, které stojí na pomezí demokratických režimů a režimů autoritativních, tj. režimů nedemokratických. V této části představím i odlišné koncepty nejvýznamnějších autorů, kteří se zabývají zkoumáním hybridních režimů. Jelikož koncept soutěživého autoritarismu není jediným relevantním konceptem, považuji za nutné obeznámit čtenáře i s jinými modely hybridních režimů. V části třetí hodlám aplikovat poznatky teoretické části na ukrajinský případ. Teoretická část bakalářské práce bude mít deskriptivní charakter, kdežto část třetí bude mít především charakter analytický.

V této práci bude využita případová studie, která je jednou z metod kvalitativního výzkumu, jenž se řadí mezi nejpočetnější typ komparativní metodologie. Považuji tuto metodu za nejvhodnější, neboť umožňuje podrobný pohled na ukrajinský politický systém. Teorií věnujících se hybridním režimům je vícero, nicméně v této práci bude použita teorie hybridních režimů Levitského a Wayne. Konkrétně pak jejich koncept soutěživého autoritarismu, jenž patří k nejvýznamnějším konceptům. Hlavní výzkumná otázka bakalářské práce je následující: „Naplnuje ukrajinský politický systém ve sledovaných letech 2004–2014 definiční kritéria soutěživého autoritarismu dle teorie S. Levitského a L. Wayne?“ . Dále jsou stanoveny tyto výzkumné otázky: „Která z kritérií soutěživého autoritarismu byla naplněna?“ a „Do jaké míry měnil ukrajinský politický režim podobu?“.

Hlavním podnětem k výběru tématu této bakalářské práce je především současná mezinárodní situace. Pád režimu proruského prezidenta Janukovyče, anexe ukrajinského Krymu Ruskou federací a regulérní občanská válka na Ukrajině jsou událostmi globálního významu. Uvedené události totiž mohou zásadně proměnit Ukrajinu a ovlivnit vztahy mezi hlavními aktéry. Současné problémy Ukrajiny a sankce vůči Rusku jsou naprosto jasným důkazem tohoto tvrzení. Dále též považuji současnou domácí odbornou literaturu za zcela nedostačující, neboť opomíjí vývoj ukrajinského politického systému, a to především po roce 2004. Proto se tedy pokusím zpracovat toto neprobádané téma, ačkoliv jsem si plně vědom toho, jaká úskalí tato práce přináší.

Zdroje, které budou použity v této práci, jsou napsány jak v českém, tak i v anglickém jazyce. Určitým nedostatkem této práce, je nemožnost využití knih či článků v ukrajinštině a v ruštině, nicméně považuji právě ony anglické zdroje za zcela dostačující. Zdroje, ze

kterých bude čerpáno, jsou dvojího druhu. Jedná se jak o monografie, tak i o články, především články odborné. V první a druhé části, bude práce čerpat z literatury, která poslouží k teoretickému uchopení. V části třetí pak bude využito zdrojů, jež se věnují přímo ukrajinskému politickému systému a jeho proměně. Některé z publikací budou využity jak v teoretické části, tak i v části, ve které bude teorie aplikována.

Jak již bylo zmíněno výše, práce je rozdělena do tří částí. První kapitola se bude věnovat teoretickým východiskům. První podkapitola se zaměří na teorii přechodů, podkapitola druhá pak na rozdělení nedemokratických režimů, tj. na totalitní režimy a autoritativní režimy. V kapitole druhé představí hybridní režimy a jejich klasifikaci dle nejvýznamnějších autorů, která bude rozdělena podle autorů. Nejdůležitější podkapitolou bude představení soutěživého autoritarismu S. Levitského a L. Wayne. V kapitole třetí bude kladen důraz na deskripci ukrajinského politického systému a analýzu zjištěných poznatků. Podkapitola první bude věnována Ukrajině před oranžovou revolucí. Podkapitola druhá se zaměří na Ukrajinu v letech 2004–2010, kdežto podkapitola třetí na Ukrajinu za vlády prezidenta Janukovyče. V poslední kapitole bude Ukrajina klasifikována, a to dle teorie Levitského a Wayne.

Co se týče dosavadního zpracování tématu, tak čeští i zahraniční politologové ve svých knihách či odborných člancích často opomíjejí východoevropský areál. Především české literatury, která by se týkala přímo Ukrajiny, respektive jejího politického systému, je minimum. V kontextu změn, které souvisí s pádem východního bloku v roce 1989 a následných demokratizačních pokusů, vzniká vakuum, které nabádá k tomu, aby bylo detailně prozkoumáno. Mezi českými politiky ovšem můžeme nalézt i výjimky, neboť například Jan Holzer (a další představitelé brněnské politologické školy) zkoumá teorie nedemokratických a hybridních režimů, dále se též věnuje i problematice transformace a konsolidaci postkomunistických politických režimů, především Ruska a postsovětských republik. Dalším českým jménem, které zde lze uvést, je Petr Hlaváček, který se zabývá teorií opozice v nedemokratických režimech, nicméně tento autor se zaměřuje na běloruský politický systém, nikoliv na ukrajinský.

Ze zahraničních politologů, kteří se přímo zaobírají politickými systémy východoevropských zemí, můžeme zmínit tato jména – L. Wayne, Ivan Katchanovski, Taras Kuzio, Serhiy Kudelia či Andreas Umland. Opomenout nesmíme ani teoretiky, kteří se zabývali nedemokratickými režimy. Jedná se především o Juana J. Linze spolu s Alfredem

Stepanem (konsolidace demokracie). Nesmíme vynechat ani jméno Wolfganga Merkela, který zpřesňuje Linzovu definici. Dalšími autory, kteří se věnují této problematice, jsou i Fareed Zakaria, Larry Diamond, Guillermo O'Donnell či Samuel Huntington (tzv. třetí vlna demokratizace).

Klíčovými teoretickými publikacemi jsou díla Linze *Totalitarian and Authoritarian Regimes* a *Problems of Democratic Transition and Consolidation* (spoluautorem této knihy je A. Stepan), na která ostatní autoři navazovali. Hybridními režimy se pak dopodrobna zabývali Levitsky a Way v díle *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*. Jejich publikace je pro tuto práci zcela stěžejní, neboť teoretická část je založena na jejich poznatcích. Autoři v této knize zkoumali na 35 režimů, které byly či které se staly soutěživými autoritarismy, a to mezi lety 1990 až 1995. Ze zahraničních autorů lze také zmínit Sharon L. Wolchik a Jane L. Curry a jejich společnou publikaci *Central and East European Politics: From Communism to Democracy*, v níž je obsažena jak tranzice, tak i obsáhlá případová studie již zmiňovaného T. Kuzia, která se týká Ukrajiny.

I čeští autoři se věnovali otázce demokratizace východoevropských režimů. Již v roce 1994 se Vladimíra Dvořáková a Jiří Kunc zabývali přechody k demokracii, a to v knize *O přechodech k demokracii*. V. Hloušek a L. Kopeček se nedemokratickým a hybridním režimům věnují v knize *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Michal Kubát se ve své monografii – *Postkomunismus a demokracie* – zabývá postkomunistickým vývojem zemí středovýchodní Evropy. Nevýhodou této publikace je, že se sice podrobně zabývá Ukrajinou, nicméně jen do roku 2003. Ukrajina je i jedním z témat další Kubátovy knihy - *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*, ve kterém se autoři L. Kopeček a Olga Kubová zaměřují na politický, stranický a volební systém Ukrajiny. Další knihou od Kubáta, kterou napsal spolu se Stanislavem Balíkem, je *Teorie a praxe nedemokratických režimů*.

1 DEMOKRATICKÉ REŽIMY A NEDEMOKRATICKÉ REŽIMY

1.1 Demokracie a teorie přechodů

Teorie přechodů je úzce spjata s teorií demokracie. Pokud chceme zkoumat přechody k demokracii, musíme si prvně odpovědět na následující otázku: Co je to přechod k demokracii a jak jej definovat? Přechod k demokracii je dle Dvořákové a Kuncce definován jako: „*Interval mezi jedním a druhým politickým režimem. Pro přechod je charakteristické, že v jeho průběhu nejsou trvale definována a všeobecně přijímána pravidla hry. Aktéři bojují nejen za uspokojení svých bezprostředních zájmů (a zájmů těch, koho se domnívají reprezentovat), ale také o určení pravidel a procedur, jejichž konfigurace rozhodne o vítězích a poražených v budoucnu.*“ (Dvořáková, Kunc 1994: 77)

Teorie přechodů k demokracii souvisí především se 70. lety 20. století, kdy tato teorie zažila nebývalý rozkvět. Demokracie ovšem nevznikla až ve 20. století, neboť již v antickém Řecku se významné osobnosti věnovali studiu demokracie, potažmo přechodům k demokracii. Nicméně, abychom mohli zkoumat přechody k demokracii, musíme si prvně definovat, co považujeme za demokracii a co naopak ne, jaké vlastnosti má demokracie mít apod. (Cabada, Kubát 2007: 326)

Po druhé světové válce přišel Seymour M. Lipset s tezí, že demokratické instituce ke svému fungování vyžadují především určité ekonomické a sociální předpoklady. Klíčovou myšlenkou Lipseta je, že vysoký ekonomický růst je podmínkou pro demokratický rozvoj, takže nízký růst znamená nárůst nestability. Výrazným mezníkem pro výzkum byla kniha Linze a Stepana *The Breakdown of Democratic Regimes*, ve které autoři zjistili, že úspěšné přechody k demokracii nejsou velmi časté, navíc často po zhroucení autoritářského režimu nenastupuje demokracie, ale nový autoritářský režim. Z dalších autorů můžeme zmínit Samuela P. Huntingtona a jeho *Třetí vlnu: demokratizace na sklonku dvacátého století* a Fareeda Zakariu a *Budoucnost svobody*. Demokracii a přechodům k demokracii se věnovala celá řada autorů, nicméně nelze představit všechny autory a jejich myšlenky (Dvořáková, Kunc 1994: 12–16).

1.2 Klasifikace nedemokratických režimů

Existuje mnoho názvů pro různé typy vlád, nicméně nedemokratické režimy klasifikuje současná politická věda díky teoretickým pracím Linze a Stepana jako autoritativní

režimy nebo totalitní režimy.¹ Vzhledem k tomu, že pouze nacistické Německo a stalinistický SSSR považujeme za totalitní režimy, není zapotřebí se této problematice nadále věnovat, tudíž si stručně představíme pouze režimy autoritativní.² (Balík, Kubát 2012: 17).

Linzův výzkum se týkal analýzy politických soustav iberských států. Zřetelně definoval režimy totalitní a režimy autoritativní. A ačkoliv se stává jeho studie terčem kritiky, tak je jeho samotné dílo považováno za velmi cenný příspěvek na tomto poli bádání. Jak již bylo zmíněno, J. J. Linz svůj výzkum zaměřil na iberské státy, takže jistou zkouškou pro ověření správnosti jeho teorie byl rozpad sovětského bloku. Samotná debata se tedy zaměřila na zhroucení nedemokratických režimů, resp. především režimů posttotalitních. Velmi oblíbenou disciplínou se stala i samotná tranzitologie. Někteří z autorů se nesnažili o revizi tehdejších poznatků o nedemokratických režimech, nýbrž se snažili vytvořit novou definici, odrážející zrody a vzestupy nových originálních nedemokratických režimů. Z této debaty se nakonec stala velmi rozsáhlá a vlivná diskuse o režimech, které nebylo snadné přiřadit ani k demokraciím, ani k dříve definovaným nedemokratickým systémům. Objevily se různorodé typologie. Z autorů, které lze považovat za nejvýznamnější, musíme zmínit Diamonda, Levitského, Davida Colliera, Huntingtona, Michaela McFaula, O'Donnella, Andream Schedlera, Wayne či Zakariu. Koncepty jmenovaných autorů si představíme později. (Balík, Holzer 2007: 41–42).

1.2.1 Autoritativní režimy

V 60. letech se charakteristiky určitého režimu opíraly i o poznatky z psychologie (definice autoritářské osobnosti). Současně s vymezováním autoritářského fenoménu vůči demokracii se stoupenci museli vyrovnávat i s vymezením vůči totalitarismu. V 60. a 70. letech se vedly debaty, které se týkaly diktatur v bývalých koloniálních zemích Afriky a Asie, a také zemí Latinské Ameriky. Velmi důležitou teorií v tomto období byla teorie modernizace. V těchto letech byla velmi vlivnou myšlenka, že tyto režimy mají mnoho společného s klasickými evropskými totalitarismy a fašismy. Badatelé se snažili nalézt předpoklady k tomu, aby se z nedemokratických režimů staly demokratické, a tak byly

¹Raymond Aron přistoupil ke klasifikaci nedemokratických režimů odlišně (oproti Linzovi). V jeho typologii se přímo nehovoří o dichotomii mezi totalitarismem a autoritarismem. R. Aron odlišuje komunistický a nacionálně socialistický režim. Poukazuje na odlišnost tím, že uvádí praktické příklady a jejich základní charakteristiky. První typ je odvozen od Salazarova Portugalska (autoritativně konzervativní), druhý typ (fašistický) je odvozen od fašistické Itálie a ve třetím typu jsou příkladem komunistické režimy (Balík, Kubát 2012: 74–75).

² Více o totalitních režimech se lze dovědět z knih Linze (*Totalitarian and Authoritarian Regimes*), Carla J. Friedricha a Zbigniewa K. Brzezinského (*Totalitarian Dictatorship and Autocracy*), H. Arendtové (*Původ totalitarismu I. – III.*), Raymonda Arona (*Demokracie a totalitarismus*) apod.

opuštěny teoretické modely totalitarismu, které byly nahrazeny teoretickými modely autoritarismů (Dvořáková, Kunc 1994: 46–48).

Hovoříme-li o teoretických modelech autoritarismů, musíme zmínit jméno Edwarda A. Shilse, který v 60. letech vyčlenil čtyři nedemokratické kategorie (poručnická demokracie, modernizační oligarchie, totalitní oligarchie, tradiční oligarchie). E. A. Shils byl následován Huntingtonem, který představil tzv. pretoriánskou společnost. Tato společnost se vyznačuje úpadkem a rozpadem, je charakterizována přímým vstupem sil do politiky a vysokou mírou politické participace, která ovšem není doprovázena odpovídající mírou institucionalizace. Společnost prochází krizemi a zvraty, konflikty nejsou řešeny kompromisem či dohodou. Dále jsou v této společnosti časté stávky a vysoká míra korupce. Právě korupce je dle Huntingtona podstatným rysem těchto režimů. Armáda a ozbrojené složky často zasahují do politiky, a to i formou převratů. Pretoriánské režimy se tedy ustavují ve společnostech, jimž trvale hrozí vstup ozbrojených sil do politiky. Dle míry participace obyvatel je klasifikace následující: a) oligarchický typ; b) radikální typ; c) masový typ (Hloušek, Kopeček 2004: 264–267).

Přelom 60. a 70. let 20. století přinesl Linzovu typologii, která se stala naprosto klíčovou. Lze tedy rozdělit zkoumání nedemokratických režimů na dvě období. Období před Linzem a období po něm – tj. období, kdy autoři čerpají z jeho poznatků. Jak již bylo zmíněno, tak Linz definoval a zavedl novou kategorii tzv. autoritarismů. Na přelomu 80. let a 90. let teorie musela reagovat na změny, které se udály především v Evropě (pád komunistických režimů). J. J. Linz rozšiřuje autoritativní, totalitární a demokratické režimy o dva nové – posttotalitní a sultanistický režim. Tyto ideální typy od sebe rozlišuje na základě čtyř charakteristik: pluralismu, ideologie, mobilizace a vedení (Linz, Stepan 1996: 38–54). Pro definování autoritářského režimu použil J. J. Linz dvě dimenze: 1) stupeň nebo míru omezeného politického pluralismu v rámci každého režimu; 2) úroveň režimu založená na politické apatii a demobilizaci obyvatelstva nebo omezené a kontrolované mobilizaci. Tyto dvě dimenze vedly Linze k nutnosti rozlišit několik podtypů režimů (Linz 2000: 54).

V roce 1964 J. J. Linz charakterizoval autoritativní režimy jako „politické systémy s omezeným neodpovědným pluralismem, bez vypracované a vedoucí ideologie, ale se zřetelnou mentalitou, bez extenzivní či intenzivní politické mobilizace, kromě některých okamžiků jejich vývoje, ve kterých vůdce či příležitostně malá skupina uplatňuje moc uvnitř formálně neprecizně definovaných, ale současně celkem předvídatelných hranic.“ Tuto

definici vytvořil, aby byla kontrastem vůči soutěživým demokraciím a ideálním typem totalitních systémů. V demokraciích nalézáme téměř neomezený pluralismus, kdežto v autoritativních režimech se setkáváme s omezeným pluralismem. Politici, kteří získávají moc, pocházejí z nejrůznějších vlivných společenských skupin. Existuje zde proces kooptace, takže vysoký počet lídrů přichází z nejrůznějších skupin, namísto toho, aby zde byli přítomni profesionální politici. Většina režimů má jedinou či privilegovanou politickou stranu. Strany často požadují monopol na moc, tak jako tomu je u totalitních režimů, nicméně skutečnost je odlišná, neboť strana není zdrojem veškeré moci. Navíc strana v autoritativním režimu často postrádá disciplinovanost. Režim toleruje některé organizace např. církev. Autoritativní režimy autoři charakterizují mentalitou, nikoliv ideologií. Omezený pluralismus umožňuje, aby různé skupiny a instituce zaujímaly v režimu více či méně důležité místo. Tento pluralismus pak vede ke vzniku semiopozice uvnitř režimu, jež není součástí vlády, ale je tolerována (Linz 2000: 159–171).

Stupeň mobilizace či depolitizace, je klíčovým prvkem pro třídění autoritativních režimů. V mnoha případech souvisí depolitizace společnosti s mentalitou a charakterem subjektů vně režimu. Některé režimy mobilizují své sympatizanty a zapojují je do budování nového režimu, některé nikoli. Absence ideologie, různorodost a kompromisní charakter vládnoucích idejí a mentalita vládců představuje pro mobilizaci a zapojení vážnou překážku. Bez ideologie je obtížné nadchnout občany pro jejich zapojení se do režimu. Bez ideologie se velmi obtížně zapojují mladí, studenti a intelektuálové do politického procesu, čímž je omezena možnost provádět politizaci společnosti (Balík, Kubát 2012: 62–63).

Pro Linzovu typologii jsou zásadní tři faktory: 1) stupeň politického pluralismu (od omezeného pluralismu k monismu); 2) stupeň reálné politické participace (od depolitizace k mobilizaci); 3) stupeň ideologizace (od existence mentálních paradigmat k centrálnímu postavení ideologie) (Dvořáková, Kunc 1994: 50). Linzova typologie je naprosto zásadní, neboť téměř všichni autoři čerpali z jeho myšlenek a dále je rozvíjeli.

2 HYBRIDNÍ REŽIMY A VYBRANÉ TYPOLOGIE

Huntingtonova třetí vlna demokratizace, která přinesla pád nedemokratických režimů, především pak režimů ve střední a jihovýchodní Evropě, nastolila v oblasti teorie demokracie řadu otázek.³ Tyto otázky vedly až k samotnému zpochybnění klasického modelu demokracie, jenž byl tehdy všeobecně přijímaným. Jednalo se o model spojující demokratické vládnutí s liberálními politickými a občanskými hodnotami. Režimy, uvízlé v prostoru mezi demokratickým režimem a režimem nedemokratickým, se staly předmětem analýz. Tyto demokracie, ve kterých nedošlo ke konsolidaci, považovali autoři za hybridní režimy (Hloušek, Kopeček 2004: 285). Prapůvod hybridních režimů lze nalézt již v padesátých letech 20. století (koncept semidemokratických režimů Lipseta), nicméně skutečná diskuse se rozproudila až v 80. letech 20. století (Balík, Kubát 2012: 81). Badatelé přinesli řadu nových názvů a definic údajně zcela nových, nepojmenovaných nedemokratických režimů, které vzešly z nedokončených konsolidací režimů (Balík, Holzer 2007: 69).

Hovořili jsme o Huntingtonově třetí vlně demokratizace. Termín demokratizační vlna znamená skupinu přechodů od nedemokratických vládních režimů k režimům demokratickým, k nimž dochází v nějakém časově ohraničeném období a je jich podstatně více, než přechodů opačným směrem, které se odehrají ve stejném období. Součástí takové vlny je liberalizace a částečná demokratizace režimů. Dle Huntingtona se udály tři demokratizační vlny. Po prvních dvou demokratizačních vlnách následovaly protivlny, v jejichž průběhu se některé státy navrátily k nedemokratickým systémům vlády. První vlna je nazývána jako první dlouhá demokratizační vlna (1828–1926; protivlna 1922–1942). Druhá vlna je pojmenována jako druhá krátká demokratizační vlna (1943–1962; protivlna 1958–1975). Zmiňovaná třetí vlna demokratizace začala v roce 1974, a to kvůli tzv. karafiátové revoluci v Portugalsku. Vlivem této události se demokratizační proces rozšířil i do dalších autoritativních režimů – tzv. lavinový efekt. Třetí demokratizace se dotkla 30 zemí. Otázkou tedy bylo, zda bude demokratizace pokračovat, anebo bude následovat protivlna (Huntington 2008: 13–269).

S. P. Huntington očekával, že SSSR bude dalším cílem demokratizace. S rozpadem tohoto státu vznikly nástupnické státy, z nichž se některé úspěšně transformovaly

³ Podle S. Huntingtona mohly za třetí vlnu demokratizace dva hlavní důvody. Prvně komunistické režimy ztratily svou legitimitu. Ta u většiny autoritativních režimů s postupem času vždy klesá. Za druhé se změnila politika vnějších aktérů, především pak politika Sovětského svazu, respektive politika Michaila Gorbačova. (Kubát 2003: 15).

v demokracie. Ne všechny země ovšem byly tak úspěšné (např. Ukrajina jako nestabilní demokracie). Ačkoliv tyto země vstoupily do procesu tranzice, ne u všech vedl tento proces k nastolení a konsolidaci demokracie (Huntington 2008: 334–335).

Na Huntingtona navázal M. McFaul, který přidal čtvrtou vlnu demokratizace (ta je rozdělena do několika fází).⁴ M. McFaul se zaměřil na 28 zemí z bývalého východního bloku, které se vzdaly komunistické ideologie. Při zkoumání těchto zemí zjistil, že pouze osm států se transformovalo na liberální demokracie (M. McFaul rozděluje země do skupin, a to dle způsobu tranzice). Výsledek tranzice těchto zemí byl tedy odlišný v porovnání se třetí vlnou demokratizace. Z tohoto důvodu tedy autor zavedl čtvrtou vlnu demokratizace (McFaul 2002: 212–242).⁵

Velmi důležitým konceptem se stal koncept tzv. nejasných režimů od O'Donnella a Philippa. C. Schmittera, jehož účelem bylo definovat nepovedenou tranzici režimu dříve autoritativního. Právě termín hybridní režim se objevil v textech O'Donnella, jenž v roce 1986 spolu se Schmitterem referoval o existenci tzv. ohraničených demokracií a liberalizujících se autorismech. O deset let později pak G. O'Donnell využil Dahlov koncept polyarchie a položil si otázku, co je nepolyarchie. Výsledkem jeho snažení bylo odlišení dvou typů polyarchií, polyarchie formálně a neformálně institucionalizované, přičemž druhý typ měl hybridní charakter. Existují ovšem i další teorie hybridních režimů. Terry Lynn Karl v roce 1995 charakterizovala některé středoamerické politické modely jako hybridní režimy kombinující elementy jak autoritarismu, tak demokracie. Z dalších autorů lze uvést Paula Brookera (koncept semidiktatury) a Marinu Ottaway (koncept semiautoritarismu). Klíčovým autorem těchto režimů pak je L. Diamond, který komentoval budování celé této teorie, přičemž kritikou jiných autorů rozhodně nešetřil (Balík, Holzer 2007: 43–45).

Tehdejší debata se týkala demokracie, a to jak jejího nastolování, tak i fungování. Jejím výsledkem bylo, že vznikla řada nových typů demokracií (adjektivních demokracií).⁶ Příkladem budiž postsovětské Rusko, které bylo pojmenováno následujícími termíny: volební demokracie (M. McFaul), volební demokracie (Lilia Ševcová), autoritativní demokracie (Richard Sakwa) apod. Vlivnými termíny a všeobecně vžitými se ovšem staly až termíny

⁴ Více o čtvrté vlně demokratizace v knize Valerie Bunceové, M. McFaula a Kathryn Stoner-Weiss *Democracy and Authoritarianism in the Postcommunist World* z roku 2010.

⁵ L. Diamond polemizoval ve svém článku *A Fourth Wave or False Start? Democracy After the Arab Spring* o čtvrté demokratizační vlně. Někteří autoři totiž považují tzv. arabské jaro za milník, který je počátkem čtvrté demokratizační vlny (Diamond 2011).

⁶ Více o adjektivních demokraciích v článku Levitského a Colliera *Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research* z roku 1996.

delegativní demokracie O'Donnella a neliberální demokracie Zakarii. Nedemokratické režimy lze klasifikovat, nicméně je třeba konstatovat, že neexistuje jednotná metoda, která by byla přijímaná všemi. Svou typologii nedemokratických režimů představil i S. P. Huntington, každopádně onou dominantní typologií se stal až příspěvek Linze (Balík, Holzer 2007: 43–65).

Politologové byli v polovině 90. let 20. století zaujati tím, že se přechody mnoha režimů nepřírozeně prodlužují. A nejen to, neboť tyto režimy váhavě oscilovaly mezi plnohodnotnou demokracií a otevřenou diktaturou, navíc míra jejich přežívání byla vysoká. Teorie hybridních režimů ukázala, že nezářídka vždy musí pád nedemokratického režimu znamenat nástup plně demokratického režimu. Mohlo by se zdát, že teorie hybridních režimů je spjata s postkomunistickým areálem, nicméně to není pravda. Již v 60. letech byly některé mimoevropské země řazeny do kategorie hybridních režimů. Zmínme např. Mexiko, Jihoafrickou republiku či Taiwan. Řada obdobných režimů pak již na konci 19. století a v průběhu 20. století měla a nadále má existovat v Latinské Americe, kde jsou nejčastěji označovány za oligarchické demokracie (Balík, Holzer 2007: 56–57).

Debata na téma hybridních režimů je stále aktuální. Co se nových pojmů týče, tak se zdá, že jejich vytváření je u konce. Na přelomu tisíciletí vznikla řada vlivných termínů. Především pak pojem soutěživé autoritářství. Aktuální diskuse se ovšem nesoustředí pouze na různé názvy autoritářských či demokratických režimů, ale i na přístup ke kategoriím. Existuje zde jak klasická kategorie, tak i kategorie rodové podobnosti či radiální kategorie, nicméně pro tuto práci není jejich další představování přínosem, takže se jim dále nebudeme věnovat. Některé termíny mající stejný název, představují u některých autorů odlišné typy s jinou definicí. Shoda ovšem nepanuje ani při snaze definovat demokracii (Drahokoupil 2014: 1).

Třebaže existuje vícero konceptů, které se týkají hybridních režimů, lze konstatovat, že i přes značné rozdíly můžeme nalézt řadu společných rysů. Především se projevuje silné oslabení nebo úplné odbourání liberálních prvků (občanských a politických práv občanů, dělby moci a s tím spojené omezení jednotlivých mocí v ústavním systému dané země) na úkor demokracie bez liberálních rysů. Dále je zde zřetelná i snaha o expanzi silného suveréna (nejlépe s přímým voličským mandátem), kterým ovšem nemusí být jen jeden vůdce, ale třeba i politická strana s monopolem moci. Volby sice naplňují v daném režimu určitou míru demokratičnosti, nicméně jsou doprovázeny politickou manipulací, i když nemusí být vůbec přímá (tj. u hlasovacích urn). Nepřímé zásahy do volebního procesu totiž mohou být stejně

účinné (ovládání klíčových médií, státního aparátu, řada podmínek pro možnost kandidatury ve volbách). Politická soutěživost je tak výrazně omezená. U hybridních režimů se též poukazuje na dynamičnost jejich vývoje, nicméně nelze konstatovat, zdali se přiblíží k demokracii či právě naopak (Hloušek, Kopeček 2004: 293–294).

2.1 Koncept A. Schedlera

A. Schedler je znám především volebním autoritářským režimem. Ve volebních autoritářských režimech jsou volby do exekutivy a legislativy pravidelné a současně se jich může účastnit vícero stran. Přese všechno však porušování základních principů liberální demokracie, které je nesmírné a systematické, znamená, že se jedná spíše o autoritářské vlády, nežli vlády demokratické. V tomto typu režimu jsou volby široce inkluzivní (všeobecné volební právo), minimálně pluralitní (opoziční strany se jich mohou účastnit), minimálně soutěživé (opoziční strany mohou získat hlasy a mandáty) a minimálně otevřené (opoziční strany nejsou pod vlivem masivních represí). Každopádně manipulace voleb ze strany státu je rozšířená, systematická a vážná natolik, že tuto volební soutěž nelze považovat za demokratickou. Vládní garnitura může volební soutěž ovlivnit diskriminujícími volebními pravidly, vyloučením opozičních stran a kandidátů z volebního klání, porušováním politických práv a občanských svobod, omezením přístupu k hromadným sdělovacím prostředkům a k finančním zdrojům atd. (Schedler 2006: 3).

A. Schedler též vytvořil pravděpodobně nejprehlednější klasifikaci hybridních režimů, a to na základě různých konceptů jiných autorů. On sám vymezuje tři základní kategorie nových forem nedemokratických režimů:

1) Defektní demokracie – země, které po přechodu k demokracii v rámci tzv. třetí vlny demokratizace naplnily minimální atributy volební demokracie, nicméně se nestaly liberálními demokraciemi. Mezi nejznámější koncepce patří delegativní demokracie O'Donnella a neliberální demokracie Zakarii. G. O'Donnell klade důraz na nedostatečný či chybějící princip brzd a protivah, kdežto F. Zakaria upozorňuje na nefungující právní stát;

2) Hybridní režimy – režimy, které jsou mezi autoritativním režimem a demokracií. Existují zde základní demokratické instituce a instituty, ty ovšem nejsou reálně využívány. Naopak politická praxe je spíše autoritativní. Zmíňme především koncepci Diamonda;

3) Nový autoritarismus – státy, které se prezentují jako demokratické, nicméně jejich demokracie je pouhým klamem. Tyto režimy jsou ve skutečnosti zcela autoritativní. Mezi

nejznámější koncepce patří soutěživý autoritarismus Levitského a Wayne či volební autoritarismus Schedlera (Balík, Kubát 2012: 81–82).

2.2 Koncept W. Merkela

W. Merkel je autorem konceptu zakořeněné demokracie (liberální demokracie). Tento koncept staví na myšlence, že stabilní konstituční demokracie jsou zakořeněny dvěma způsoby. Interně, a to při vzájemné provázanosti pěti částečných režimů (volební režimy, politická práva, občanská práva, horizontální zodpovědnost, účinná schopnost vládnout) a externě, kde tyto částečné režimy jsou zakořeněny, přičemž jsou chráněny před vnějšími i vnitřními šoky a destabilizujícími tendencemi. Vzájemná rovnováha mezi pěti částečnými režimy je velmi nestabilní, tudíž se liší od demokracie k demokracii. Každá demokracie je zakotvena v prostředí, které může stabilizovat, či destabilizovat samotnou demokracii. Kvality demokracie ovlivňují jakési prstence, kde nejdůležitějšími faktory jsou socio-ekonomický kontext, občanská společnost a začlenění do mezinárodních struktur (Merkel 2004: 33–48).

Dalším Merkelovým konceptem je defektní demokracie. Koncept vychází ze zakořeněné demokracie. Pokud je jeden z pěti částečných režimů poškozen natolik, že to změní samotnou podstatu demokracie, nelze již hovořit o zakořeněné demokracii. Poškozená část částečného režimu pak určuje povahu celého režimu. Mnoho z těchto defektních demokracií vzniklo právě ve východní Evropě, ve východní Asii a v Jižní Americe. Merkelovy typy defektivních demokracií jsou následující: exkluzivní demokracie, oblastní demokracie, neliberální demokracie a delegativní demokracie. Nejčastějším typem pak je neliberální demokracie (Merkel 2004: 48–52).

2.3 Koncept F. Zakarii

F. Zakaria se proslavil svou knihou *Budoucnost svobody: Neliberální demokracie v USA i ve světě*. V této knize vyčleňuje liberální demokracii a neliberální demokracii (volební demokracii). F. Zakaria upozornil na fakt, že občané na Západě považují liberální demokracii za jedinou existující demokracii. Existují země, kde demokracie vzkvétá, a přesto o nich nemůžeme hovořit, jakožto o liberálních demokraciích. Tyto režimy totiž negarantují lidská práva a svobody, tj. svobodné a řádné volby, vládu práva, trojí dělbu moci, svobodu projevu, shromažďování, vlastnictví a vyznání. Problémem těchto demokracií je, že často předstírají, že se jedná o demokratické režimy (Zakaria 2005: 22).

Dle Zakarii je neliberální demokracie spjata s pádem komunismu. Jedná se o režim, kde se volby mísí s autoritářstvím. Na jedné straně zde máme režimy, které jsou liberálnější, na straně druhé jsou ovšem režimy blízké tyraním. Uprostřed této škály se nachází Ukrajina. Ve většině těchto zemí nelze hovořit o existenci řádných a svobodných voleb, i přesto však tyto volby znamenají podporu pro zvolené zastupitele. Volené vlády, které jsou legitimizovány volbami, si přisvojují pravomoci i práva ostatních složek společnosti, a to jak na horizontální úrovni (pilíře moci), tak i na úrovni vertikální (usurpování regionálních i místních úřadů, soukromého sektoru a médií). V případě Ukrajiny je příkladem přisvojení pravomocí na vertikální úrovni zneužívání bezpečnostního aparátů k zastrašení novinářů (Zakaria 2005: 111–126).

Základní tezí jeho knihy je, že volby nutně nevedou k demokracii. F. Zakaria zmiňuje případ putinovského Ruska. Vladimir V. Putin neustále vyhrává veškeré volby, díky čemuž pak vládne jako samovládce. Svoji moc navíc znásobil tím, že donutil své politické oponenty, aby se vzdali svých funkcí, všechny složky vlády oslabil a zastrašil téměř všechna nezávislá média (Zakaria 2005: 329).

2.4 Koncept G. O'Donnella

G. O'Donnell při svém výzkumu upřednostňoval dlouhotrvající historické faktory, stejně jako určitou míru vážných socio-ekonomických problémů, které nový demokratický režim zdědil po režimu předchozím. Koncept delegativní demokracie spočívá na premise, že kdokoliv vyhraje prezidentské volby, může vládnout tak, jak chce, přičemž je omezen pouze délkou mandátu a existujícími mocenskými vztahy. Delegativní demokracie je spojena s demokratickou tradicí. Je demokratičtější, ale méně liberální, nežli reprezentativní demokracie (O'Donnell 1994: 55–60).

2.5 Koncept L. Diamonda

L. Diamond při analýze výsledků třetí vlny demokratizace zjistil, že výsledkem tranzičního a konsolidačního procesu může být ustavení jak plnohodnotné liberální demokracie, tak i ustavení pouhé polodemokracie, tj. volební demokracie. Tuto demokracii vymezuje jako demokracii s občanským ústavním systémem, v němž jsou parlament a hlavní aktér výkonné moci vybírání prostřednictvím pravidelně konaných a soutěživých voleb. Tato demokracie ovšem již nenaplnuje kritéria liberální demokracie. L. Diamond se při hodnocení kvality demokracie inspiroval kritérii, s nimiž pracuje americká instituce Freedom House

(Hloušek, Kopeček 2004: 287–289).⁷ Autor též zjistil, že výrazně vyšší výskyt demokratických režimů je v malých zemích, jejichž počet obyvatel je nižší, nežli jeden milion. Ze 42 států, které splňovaly dané podmínky, bylo v roce 1996 32 zemí (kategorie svobodný režim dle Freedom House Indexu) považováno za demokratické režimy. V případě konsolidace pak vyčlenil deset výzev, kterým budou muset nové režimy čelit (Diamond 1997: 8–27).

Autor rozdělil režimy do pěti kategorií, ke kterým přidal i nejednoznačné režimy. Jedná se o liberální demokracie, volební demokracie, již zmíněné nejednoznačné režimy, soutěživé autoritářství, hegemonické volební autoritářství, politicky uzavřené autoritářství. Nejpočetnější skupinou jsou pak liberální demokracie (Diamond 2002: 25–27). Do kategorie elektorátních demokracií spadají země, jež nerespektují lidská a občanská práva ve snaze chránit svou územní celistvost. Zmíňme státy jako Turecko (turecký postoj vůči Kurdům), Rusko či Indii (Hloušek, Kopeček 2004: 289). Pro Diamonda jsou pak důležitým faktorem volby (Balík, Holzer 2007: 77).

2.6 Koncept S. Levitského a L. Waye

Po konci studené války kolaboval jeden autoritářský režim za druhým. Nové demokracie vznikaly po celém světě, avšak ne vždy vedla tranzice režimu k nastolení demokracie. V nově vytvořených režimech leckdy opozice využila existence demokratických institucí a odvážně se účastnila voleb, nicméně ne vždy lze hovořit o těchto režimech jako o demokratických. Manipulace při volbách, omezený přístup opozice k médiím, zneužívání státních prostředků vládnoucí garniturou, různé stupně obtěžování a násilí uplatňovaných vůči opozici, byly zcela běžné a znamenaly, že politická soutěž sice reálně existovala, nicméně o její férovosti lze dozajista pochybovat. Zcela jasně totiž nahrávala vládnoucí vrstvě. I když politická soutěž postrádala férovost, lze najít případy, kdy opozice dokázala převzít v zemi moc. Příkladem nám může být Ukrajina v roce 2004 (Levitsky, Way 2010: 3–20).

Nové režimy byly obtížně zařaditelné. Nejednalo se ani o demokracie, ani o autoritářské režimy. Důležitým milníkem byl rok 2002, kdy v *Journal od Democracy* vyšel článek Levitského a Waye, ve kterém představili jeden z typů hybridních režimů – soutěživý

⁷ Freedom House Index (FI index) je index, který klasifikuje země na základě míry svobody v dané zemi. Organizace Freedom House (FH) byla založena již v roce 1941. Dle FH je svoboda možná jen v demokratickém režimu. Každé sledované zemi je přiřazena hodnota 1–7 v sekci politických práv a občanských svobod. Nejnižší hodnota představuje nejsvobodnější země, naopak hodnota nejvyšší představuje země s absencí svobody. Analýzy jsou uskutečňovány již od roku 1973 a týkají se nejméně 195 zemí (Freedom House).

autoritarismus. Tento soutěživý autoritarismus mísí demokratické prvky s nedemokratickými. Je třeba jej odlišovat, a to jak od demokracie, tak i od plného autoritářství. V těchto režimech jsou totiž často a závažně porušována kritéria demokracie, čímž vláda získává výhodu oproti opozici. Opozice má ovšem určitou možnost, jak se vymezit vůči vládě. Děje se tak ve čtyřech arénách. V těchto arénách může vládní garnituru oslabit, ba dokonce i porazit. Jedná se tyto arény: 1) volební aréna (nejdůležitější z arén); 2) legislativní aréna; 3) soudní aréna; 4) mediální aréna. (Levitsky, Way 2002: 51–58).

Jak ovšem tyto soutěživé autoritářské režimy vznikly? První možností je zánik autoritářských režimů. Tyto režimy byly vnitřním i vnějším tlakem donuceny k tomu, aby vytvořily funkční demokratické instituce. Nicméně z důvodu slabé opozice se tranzici nepovedlo dokončit, a tak mnoho autokratů mohlo převzít moc. Tento typ se objevuje napříč subsaharskou Afrikou. Druhou možností byl kolaps autoritářského režimu, který byl nahrazen nepředvídaným soutěživým autoritarismem. Absence demokratické tradice a slabá občanská společnost vedly k tomu, že volené vlády chtěly vládnout autokraticky, nicméně toho nebyly schopny. Příkladem nám může být Rusko za vlády Putina. Poslední možností je pád demokratického režimu. Dlouhotrvající a hluboká ekonomická či politická krize vytvořila podmínky pro odstranění demokratických institucí, které z nedostatku vůle či neschopnosti nebyly odstraněny – např. Peru za vlády Alberta Fujimoriho (Levitsky, Way 2002: 60–61).

Ačkoliv autoři definovali soutěživý autoritarismus již v roce 2002, v této práci raději zmiňme jejich aktuální definici z roku 2010. Soutěživé autoritarismy jsou civilní režimy, ve kterých existují formální demokratické instituce, na které je zeširoka pohlíženo jako na primární prostředek pro získání moci, nicméně vládnoucí garnitura zneužívá svého postavení, čímž získává výhodu proti svým oponentům. Takové režimy jsou soutěživé v tom, že opoziční strany využívají demokratických institucí k tomu, aby mohly soutěžit o moc, ale nejsou demokratické z důvodu toho, že hrací pole je vážně pokřiveno ve prospěch vládní garnitury. Soutěž je tak skutečná, ale neférová (Levitsky, Way 2010: 5).

Je důležité rozlišovat soutěživý a nesoutěživý autoritarismus. Úplný autoritarismus je totiž takovým režimem, kde neexistuje žádná reálná šance pro legální převzetí exekutivní moci opozicí. Do této kategorie spadají kupříkladu uzavřené režimy, ve kterých neexistují demokratické instituce na národní úrovni (např. Čína), či hegemonné režimy, v nichž tyto instituce existují (jsou vytvořeny na papíře), ale jsou bezvýznamné. Výčet podkategorií je ovšem delší. Volby jsou ovlivněny represemi, některým kandidátům není povoleno zúčastnit

se voleb, opozice je často v ilegalitě a osobnosti disentu věznění či v emigraci. Soutěživé autoritarismy se odlišují od úplných autoritarismů v tom, že v soutěživých autoritarismech existuje určitá možnost účastnit se voleb v naději, že lze převzít moc. Volby se konají pravidelně a opoziční strany v nich mohou kandidovat. Opozice je legální. Opoziční strany mohou mít své kandidáty, organizovat kampaně a členové těchto stran jsou málokdy v exilu či ve vězení. Demokratické procedury jsou opozicí brány vážně a jsou chápány jako aréna politické soutěže (Levitsky, Way 2010: 6–7).

2.6.1 Koncept soutěživého autoritarismu

V původní koncepci autoři využívali procedurálního minima demokracie, které má tyto čtyři atributy: 1) svobodné, férové a soutěživé volby; 2) volební účast bez překážek; 3) garance občanských práv a svobod, zahrnujících svobodu projevu, médií a shromažďování; 4) absence nevolených ochranných autorit (vojenských, monarchistických a náboženských skupin), které by omezovaly moc zvolených vládnoucích zástupců lidu. V roce 2010 autoři přidali tento atribut: 5) existence hracího pole mezi vládou a opozicí. Vládní garnitura může být ve výhodě oproti opozici, a to jak v demokraciích, tak i v soutěživých autoritarismech (např. přístup ke zdrojům či k médiím). V demokraciích ovšem tyto výhody neznemožňují opozici soutěžit. Pokud manipulace státních institucí a zneužívání zdrojů ohrožuje politickou soutěž, lze těžko hovořit o demokracii. To co odlišuje soutěživý autoritarismus od demokracie je, že v soutěživých autoritarismech je zneužita moc vládní garniturou alespoň v jednom z následujících atributů demokracie: 1) svobodné volby; 2) garance občanských práv a svobod; 3) existence nerovného hracího pole (Levitsky, Way 2010: 5–7).

Prvním atributem jsou svobodné volby. V demokraciích se jedná o svobodné volby, pokud jich není dosaženo podvodem či zastrašováním voličů, a o férové volby, jestliže kampaň opozičních stran není ovlivněna represemi či pronásledováním, a také pokud stranám není zamezen přístup k médiím či klíčovým zdrojům (např. finanční zdroje). V úplných autoritarismech jsou volby nesoutěživé nebo zde vůbec nejsou. V soutěživých autoritarismech je hlavním opozičním kandidátům zřídka zabráněno účastnit se voleb, stranám není zakázáno vést kampaň veřejně a volby nejsou podvodné. Na druhou stranu je volební akt často nesvobodný a téměř vždy neférový. Volební seznamy jsou falšovány, s obsahem volebních urn je manipulováno či jsou upravovány výsledky voleb (např. volby na Ukrajině v roce 2004), a ačkoliv tyto podvody mohou změnit výsledek voleb, nesnižují volby jen na bezvýznamný akt. Opoziční aktivisté, voliči a pozorovatelé mohou být též zastrašováni.

Nicméně zmíněné důvody nevedou k tomu, aby se opozice rozhodla, že kampaň nespustí. V některých případech je hlasování a sčítání hlasů poměrně čisté, bohužel nerovné podmínky činí volební proces značně nespravedlivým. Nerovné podmínky při využívání financí a médií, jakožto i zneužívání státních institucí vládní garniturou, znamenají, že volby jsou nespravedlivými i při absenci násilí či podvodů (Levitsky, Way 2010: 7–8).

Druhým atributem je garantování občanských práv a svobod. V demokratických režimech jsou občanská práva a svobody garantovány. Naopak v úplných autoritarismech jsou práva tak často porušována, že opoziční strany, občanské skupiny a média nejsou ani minimálně chráněny. Výsledkem je, že opoziční aktivita se odehrává v ilegalitě či v exilu. V režimech soutěživého autoritářství jsou práva formálně zaručena a přinejmenším i částečně respektována. V takovém režimu působí nezávislá média, občanské a opoziční skupiny fungují zcela legálně. Téměř vždy se členové skupin setkávají dobrovolně a mohou též protestovat vůči vládě. Přese všechno jsou občanská práva často porušována. Opoziční politici, nezávislí soudci, novináři, aktivisté věnující se lidským právům a další vládní kritici jsou předmětem obtěžování, zatýkání, ba dokonce i obětmi násilných činů. Nezávislá média se často musí potýkat s výhrůzkami, ataky, jejich činnost může být i pozastavena či zakázána. V některých režimech jsou opoziční aktéři zatýkáni nebo vražděni, protesty jsou násilně potlačovány, čímž se režim přibližuje úplnému autoritarismu. Velmi často mají různá omezení občanských práv jemnější formu, která využívá „legální represe“ či „legálních nástrojů“, tj. daní, pomluv a zákonů proti očeňování, k potrestání opozice. Nejčastěji je jich užíváno proti médiím (příkladem budiž Ukrajina, kde hrozba státního zásahu vedla k tomu, že média sama cenzurovala to, co napsala). Konkurenti jsou též stíháni pro korupci (např. bývalý předseda ukrajinské vlády Pavlo I. Lazarenko, který byl při své prezidentské kandidatuře obviněn z korupce režimem Kučmy). Zákony jsou tedy spíše selektivní než univerzální (Levitsky, Way 2010: 8–9).

Posledním atributem je existence nerovného hracího pole. Téměř všechny soutěživé autoritarismy jsou charakteristické tímto typem pole. Samozřejmě že jistý stupeň nerovnosti existuje i v demokraciích. Mnoho z nových demokracií ve východní Evropě a v Latinské Americe je známo rozsáhlým klientelismem a zpolitizovanou státní byrokracií. Za nerovné hrací pole považujeme takové, které splňuje následující kritéria: 1) státní instituce jsou zešíroka zneužívány; 2) vládní garnitura má přednost na úkor opozice; 3) schopnost opozice připravit se a soutěžit ve volbách je vážně oslabena. Pro nerovné hrací pole je významným přístup (nerovný) ke zdrojům, k médiím a k zákonům (Levitsky, Way 2010: 9–10).

O nerovném přístupu ke zdrojům hovoříme, pokud vládnoucí garnitura zneužívá svého postavení k tomu, aby využila existujících rozdílů mezi přerozdělováním prostředků či je vytvořila tak, že nelze hovořit o konkurenceschopnosti opozice. Prvním způsobem je financování vládnoucí strany přímo státem, nicméně se nejedná o příliš častý případ. Z tohoto důvodu jsou tedy strany financovány nepřímou. Dalším způsobem je využívání státní mašinérie, od budov, vozidel, infrastruktury až po mobilizaci státních zaměstnanců a bezpečnostních sil jménem vládnoucí strany. V postsovětských státech jako je Bělorusko, Rusko a Ukrajina, zahrnovala tato mobilizace nejenem úředníky, ale také i učitele, doktory apod. Zneužívání těchto zdrojů je zcela patrné v méně rozvinutých zemích, ve kterých je soukromý sektor velmi slabým. Vládnoucí garnitura si též může zajistit monopol na zisk zdrojů ze soukromého sektoru (poskytování úvěrů, zadávání státních zakázek, vlastnictví podniků stranami, zajištění přízně soukromého sektoru dary apod.). Stát též může omezit opozici přístup ke zdrojům (např. na Ukrajině byly ty podniky, jež podporovaly opozici, pod neustálou kontrolou daňových úředníků). Opoziční prostředky tedy leckdy byly naprosto marginální oproti zdrojům, které měla k dispozici vládní garnitura (Levitsky, Way 2010: 10).

Druhým důležitým bodem nerovného hracího pole je přístup k médiím. Je zřejmé, že opoziční strany nemohou férově soutěžit, pokud je jim odepřen přístup ke klíčovým médiím. V soutěživých autoritarismech stát často ovládá všechny televizní stanice a rádiová vysílání. Existují sice nezávislí novináři a noviny, nicméně jejich vliv je zcela marginální. Pokud jsou tedy televizní a rádiové stanice pod vlivem státu, je využití těchto médií opozicí zcela nemožné. Dozajista v těchto režimech existují i soukromá média, bohužel jsou často napojena na vládnoucí stranu. Zmiňme například Kučmu a jeho vliv na média za jeho vlády (Levitsky, Way 2010: 11).

Třetím bodem je nerovný přístup k zákonům. V mnoha soutěživých autoritarismech jsou členové justice, volební komise a další formálně nezávislé osobnosti zcela pod vlivem státu. Jsou manipulováni, podpláceni či zavražďováni. Z tohoto důvodu nezávislé orgány, které mají dohlížet na fungování státu, rozhodují ve prospěch vládní garnitury. Tento stav tedy vládním aktérům umožňuje, aby nelegálními činy narušovali demokratické procesy, a to beztrestně. Je též zajištěno, že jakékoliv spory (spory ohledně průběhu voleb, práva apod.) budou v konečném důsledku vítězné pro vládní garnituru. Příkladem budiž pozastavení impeachmentu Alexandra G. Lukašenka ústavním soudem (Levitsky, Way 2010: 12).

2.6.2 Proměnlivost soutěživých autoritarismů

V situaci, kdy je opozice slabá a režim se těší veřejné podpoře, nelze uvažovat o možné změně režimu. V nebezpečí se ovšem může režim ocitnout, pokud ztratí podporu veřejnosti, neboť existující soutěž více stran, formální nezávislost médií, soudů a zákonodárského sboru může vést až ke krizi režimu a následnému pádu. Autoři vyčleňují tři možné změny režimů. Prvním východiskem je demokratizace, která se udála v roce 2004 na Ukrajině (ve smyslu jistého uvolnění režimu, neboť nová vláda nemusí vládnout demokraticky). V pořadí druhým východiskem je nestabilní autoritarismus, kdy není nová vláda demokratickou. Třetím východiskem je stabilní autoritarismus, kde se vládní garnitura či nástupce stále drží u moci, a to nejméně po dobu tří volebních období (Levitsky, Way 2010: 20–22).

2.6.3 Jedinečnost soutěživých autoritarismů

Pro Levitského a Waye jsou důležité následující tři oblasti, které jsou výsledkem koexistence demokratických institucí a vládní garnitury. První charakteristikou je klíčový význam neformálních institucí. Tyto instituce se vyskytují ve všech režimech, v soutěživém autoritářství jsou ovšem zcela zásadní. Pokud režim nemůže využít formálních institucí, musí využít těchto neformálních. Jako příklad nám poslouží volby. Pokud není režim schopen zrušit volby či zamezit opozici účastnit se voleb, využije jiné strategie – kupování hlasů, manipulace s volebními výsledky apod. Dalším příkladem neformální instituce je organizovaná korupce (podplácení, vydírání apod.), která právě v případě Ukrajiny hrála důležitou roli v 90. letech. K neformálním institucím řadíme i represí a privatizované násilí nevládních aktérů (např. milice) zaměřené na opozici (Levitsky, Way 2010: 26–27).

Druhou charakteristikou je zajištění nástupnictví. Odcházející člen vládní garnitury může po svém odchodu čelit vážným problémům. Jeho majetek může být zabaven, může s ním být zahájeno trestní řízení za korupci či za porušování lidských práv. Někdy jsou bývalé elity donuceny k emigraci anebo uvěznění. Z tohoto důvodu si úřad zastávající elita často vybírá svého nástupce, kterému věří, že jej bude ochraňovat. Tento nástupce, kterým má být loajální, je ovšem v nelehké situaci, neboť musí vyhrát ve volbách. Jeho hodnota je tedy nulová, pokud prohraje. Nástupce, který má dostatek svých vlastních zdrojů, nemusí být vždy loajální. Navíc někteří nástupci postrádají kvality, znamenající zajištění dostatku hlasů ve volbách. Ze zmíněných důvodů je tak nalezení kvalitního nástupce často obtížné. Příkladem nám může být Ukrajina. Prezident L. Kučma si za svého nástupce vybral Janukovyče.

Loajální, ale nepopulární V. Janukovyč ovšem volby v roce 2004 prohrál (Levitsky, Way 2010: 28–29).

Třetí charakteristikou je stranické chování. V demokraciích se strany účastní voleb, přičemž usilují o zisk co nejvyššího počtu hlasů. Pokud prohrají, ocitají se v opozici. V soutěživých autoritářstvích znamená prohra vládní strany změnu režimu. Klíčem k úspěchu je získat hlasy a ovládnout legislativu. Opoziční strany využívají i nekonvenčních strategií. Zmiňme bojkot voleb, který může podkopat legitimitu režimu. Dále pak mobilizaci občanů při snaze vládní garnitury ovlivnit volby. Opoziční strany též mohou vyvolat masové protesty i v době, kdy volby ještě nezačaly, např. Ukrajina v roce 1993. Jinou strategií získání moci je spojenectví s vládou, znamenající přístup ke zdrojům, médiím apod. Toto spojenectví je pak ukončeno v době, kdy opozice vycítí svoji příležitost a převezme moc, např. Ukrajina v roce 2004 (Levitsky, Way 2010: 29–32).

2.6.4 Klasifikace soutěživých autoritarismů

Autoři klasifikují režimy ve třech kategoriích: 1) demokratizující se režimy; 2) stabilní autoritářství; 3) nestabilní autoritářství. Pro klasifikaci využívají vnějších proměnných a vnitřních proměnných. První vnější proměnnou je vliv Západu uplatňovaný na režim, který může režim i demokratizovat. Druhou proměnnou je provázanost režimu se Západem (např. ekonomická provázanost s USA, EU či jinými významnými institucemi Západu). Třetí proměnnou je organizační síla režimu, tj. schopnost režimu a strany udržet stabilitu, resp. podobu samotného režimu (Levitsky, Way 2010: 37–74).

Samotná podoba režimu je pak dána zmíněnými proměnnými.⁸ Pokud je provázanost režimu se Západem silná, režim se demokratizuje. Je-li ovšem provázanost slabá, demokratizační tlak je též slabý. Co se týče organizační síly režimu, jestliže je organizovanost vládnoucí strany značná a kompaktní, je vládní garnitura ve značné výhodě oproti opozici, tudíž je obtížné změnit typ režimu. V režimech, ve kterých ovšem tato organizovanost chybí, je zřetelná nestabilita celého režimu, jenž může být ohrožen i ne zcela silnou opozicí. Dle

⁸ Dle Nicolase van den Walleho je jejich analýza precizní a důkladná, a to ve smyslu jednotlivých účinků každého faktoru, nicméně ve vzájemném vztahu těchto tří faktorů již tak precizní a důkladná není. Dále se zmiňuje, že nelze hodnoty proměnných tak jednoduše kategorizovat, neboť praxe je mnohem obtížnější, např. režim může mít silnou politickou stranu, ale slabou státní strukturu. Přese všechny uvedené připomínky a mnohé další, považuje N. van den Walle dílo Levitského a Wayne za dokonalé dílo, které překypuje poutavými argumenty, takže by si jej měl přečíst každý, kdo se zajímá o komparativní politiku a demokratizaci (van den Walle 2012: 169–173). Také Yonathan L. Morse upozorňuje na nedostatky jejich práce. Rozsah jejich práce je zároveň její slabinou. Organizační síla je nedostatečně teoreticky uchopena. Síla opozice je též považována za druhořadou. Každopádně i tento autor považuje jejich dílo za přínosné (Morse 2012: 184–187).

autorů byl vliv Západu často rozhodující proměnnou. V případě, že byl vliv silný, nemusela vládní garnitura danou situaci ustát. Autoři zařadili v roce 2008 námi zkoumanou Ukrajinu mezi demokratické režimy, přičemž očekávali změnu režimu na nestabilní autoritářský režim. Vliv Západu na Ukrajinu byl vysoký, organizační síla slabá a provázanost režimu se Západem také slabá (Levitsky, Way 2010: 339–342).

Způsob klasifikace Levitského a Wayne bude využit při posuzování Ukrajiny v letech 2004–2014. Důraz bude kladen především na období, kdy byl V. Janukovyč u moci, tj. od roku 2010. Okrajově se ovšem zmíním i o režimu před oranžovou revolucí, neboť považuji za vhodné představit, jakým způsobem režim fungoval již před oranžovou revolucí. Tedy i v období, kdy V. Janukovyč předsedal ukrajinské vládě. Zjištěné informace nám pak poslouží k pochopení vývoje režimu ve zmiňovaném období. Princip klasifikace, ze kterého budu vycházet, je uveden v příloze č. 1.

3 UKRAJINSKÝ POLITICKÝ SYSTÉM

3.1 Ukrajina před oranžovou revolucí (1991–2004)

1. prosince 1991 se konalo referendum o nezávislosti Ukrajiny. Přes 90 % účastníků referenda se vyslovilo pro nezávislost země. Ve stejnou dobu se konala i první přímá volba prezidenta. S velkým náskokem byl zvolen L. Kravčuk.⁹ Za vlády Kravčuka byly porušovány zákony i Ústava. Ukrajinský prezident se snažil ovlivňovat výsledky voleb, a také se pokoušel získat kontrolu nad výkonnou mocí, nicméně jeho úsilí skončilo neúspěchem. Tyto nedemokratické procedury tak dle Kubáta zařadily Kravčukovu Ukrajinu mezi hybridní režimy. Ve složité situaci, ve které se Ukrajina nacházela (katastrofální ekonomická situace), se pokusil situaci zachránit tehdejší předseda vlády L. Kučma. Vymohl si na přelomu let 1992 a 1993 mimořádné pravomoci na parlamentu, nicméně jejich prodloužení nebylo schváleno, a tak musel podat demisi. Nevyřešená ekonomická situace znamenala vypsání předčasných parlamentních a prezidentských voleb (Kubát 2004: 404–406).

Novým prezidentem se stal L. Kučma, který byl zvolen v polovině roku 1994. Spoléhal se zejména na podporu východní Ukrajiny, která byla proruská. Jako prezident však všechny udivil, když se zaměřil na Západ. Snažil se orientovat na USA a NATO, navíc odmítal jakoukoliv integraci s Ruskem. Co se týče jeho vnitrostátní politiky, byl odpůrcem jakýchkoliv reforem.¹⁰ Ve volebním roce 1999, když bojoval Kučma o znovuzvolení, se jeho voličská základna přesunula na západ Ukrajiny. Ve svém druhém volebním období se pokusil podmanit si parlament (Verchovna Rada Ukrajiny), a to pomocí nelegálních kroků. Nátlak uplatňovaný na opozici se zvýšil. Vražda Heorhije Gongadzeho v roce 2000 byla dle D'Anieriho jasným potvrzením autoritářské povahy Kučmova režimu. Později se provalily nahrávky, které prokázaly, že byl L. Kučma s vraždou spjat.¹¹ V roce 2001 odvolal Juščenko z pozice předsedy vlády, ačkoliv jej sám v roce 1999 jmenoval do úřadu. V plánovaných parlamentních volbách roku 2002 viděl L. Kučma možnost dalšího omezení politické soutěže v zemi, namísto demokratizace režimu (D'Anieri 2012: 3–4).

⁹ L. Kravčuk byl před vyhlášením nezávislosti v srpnu 1991 předsedou Nejvyššího sovětu Ukrajinské SSR, posléze však zneužil svého mocenského postavení a vyhlásil nezávislost. Odvážnost ukrajinského vedení a chaos v Kremlu pak tuto nezávislost umožnily (D'Anieri 2012: 2).

¹⁰ L. Kučma nebyl velkým zastáncem reforem. Jediné důležité změny, které se provedly, byly spjaté s posílením jeho pravomocí. Z tohoto důvodu tak byla v roce 1996 přijata nová Ústava (Kopeček, Kubová 2004: 408).

¹¹ V listopadu 2000 zveřejnil Kučmův oponent Olexandr Moroz pásku získanou od Mykolaje Melničenka. Páska dokládala mnoho nezákonných aktů. Zmiňme především perzekvování nezávislých novinářů, zneužívání veřejných zdrojů, násilí proti politikům a novinářům. Celá aféra byla nazvána jako Kučmagate, a později se vyvinula v hlubokou krizi, která položila základ oranžové revoluci (Kuzio 2005: 42).

Parlamentní volby uskutečněné roku 2002 byly posledními parlamentními volbami před oranžovou revolucí. Již v té době byly volební výsledky ovlivňovány státní administrativou. Zmiňme kupříkladu situaci ve věznicích, kde drtivá většina vězňů hlasovala pro vládní uskupení. Mimo jiné byly falšovány kandidátní listiny, na kterých se objevily tzv. mrtvé duše, tj. nežijící voliči, kteří „překvapivě“ hlasovali také pro vládní uskupení. Volby byly též ovlivněny jednostrannou podporou vládní garnitury ze strany médií, nebo i diskriminační kampaní vedenou proti některým opozičním kandidátům, kterým bylo úřady nepovoleno registrovat se do voleb. Dle nezávislých pozorovatelů a členů opozice byl rozsah zfalšovaných hlasů v rozmezí 5–10 % (Kopeček, Kubová 2004: 418–419).

Za vlády Kučmy byl ukrajinský režim vlády označován dle Katchanovského jako soutěživý autoritarismus. Prezidentské a parlamentní volby na Ukrajině se konaly pravidelně. Stát byl ovšem veden Kučmou, podporovaným oligarchy. Státní zdroje byly zneužívány. Byl činěn nátlak, který měl ovlivnit výsledek voleb. Po parlamentních volbách 2002 nezískaly strany podporující Kučmu dostatek hlasů. Nicméně byla vytvořena parlamentní většina, a to ovlivněním nezávislých poslanců (Katchanovski 2008: 358).

První roky nezávislosti byly charakterizovány vznikem a rozvojem médií, které byly zprvu nezávislé a objektivní. S nástupem Kučmy se ovšem začala nezávislost a objektivnost médií vytrácet. V polovině 90. let existovaly tři celostátní televizní kanály. Kanál UTi byl ovládán Kučmou. Naproti tomu Studio 1+1 a INTER byly soukromými kanály. Posléze se situace ovšem změnila (Dyczok 2014: 146–149).

Druhé Kučmovo období bylo spjaté se zesílenou cenzurou. Kučmův režim nebyl plně autoritářský, a tak povolil některým prostředkům existovat. Alternativní zdroje informací byly vždy k dispozici. Existoval i nezávislý tisk či tisk stranický. Později nabyl na významu internet. Za Kučmy se ujal výraz „temnyky“, což je technika využitá Rusy při prezidentských volbách v roce 2000 v Rusku. Principem této techniky je zaslání instrukcí editorům národních televizí, kterým se nařídí, co mají říkat ve zprávách, co mají zdůraznit a co mají potlačit. Cenzura se soustředila především na celostátní televize a státem vlastněná média. Nicméně i na soukromá média byl vyvíjen tlak. Zmiňme restrikce proti soukromým médiím, tlak na vlastníky těchto médií, odebírání licencí, občasné útoky proti novinářům. Navíc byl zaveden i zákon proti pomluvě, který byl zaměřen na novináře. (Dyczok 2006: 224–227).

V roce 2002 byl odvolán předseda vlády Anatolij Kinach, který byl nahrazen loajálním gubernátorem Doněcka Janukovyčem.¹² V. Janukovyč byl mužem číslem dvě doněckého klanu, jednoho z klanů majících vliv na politiky. Právě V. Janukovyč měl být následníkem Kučmy, nicméně jej měl čekat obtížný souboj s opozičním Juščenkem, jehož prezidentská kandidatura byla potvrzena roku 2003. O obtížný souboj se mělo jednat z důvodu toho, že byl Juščenko dle průzkumů veřejného mínění jasným favoritem mezi opozičními lídry (Kopeček, Kubová 2004: 408–409).

3.2 Ukrajina mezi lety 2004–2010

Prezidentské volby roku 2004 (viz tabulka č. 1 v příloze), které byly poznamenány korupcí, zavražďováním a podvody, byly příčinou oranžové revoluce. Tato revoluce vypukla v listopadu 2004. Desetitisíce mladých lidí v oranžovém, postavily stanové městečko v Kyjevě, přičemž žádaly politické změny. Po účinném diplomatickém zákroku zemí NATO, jež se nabídly ke zprostředkování, skončila patová situace. Proruský kandidát V. Janukovyč byl poražen. Prohra proruského kandidáta měla znamenat změnu, nicméně se dle Edwarda Lucase ukázalo, že tato revoluce dovedla Ukrajinu jen do slepé uličky (Lucas 2008: 100).

Již v prosinci roku 2003 L. Kučma varoval, že říjnové volby budou nejspínavější v historii Ukrajiny. Jeho slova se naplnila. Pokus o otravu Juščenka v průběhu kampaně ukázal, kam byl vládní režim schopen zajít. Pro Juščenkovy stoupence byl pokus o otrávení znamením, že ve volbách se bude vybírat mezi dobrem a zlem. Vládní garnitura nikdy neočekávala, že by volby byly spravedlivé a férové. Výhra ve volbách měla být zajištěna i obsazením pozice předsedy ústřední volební komise, kterou vedl provládní Sergej Kivalov (Kuzio 2005: 29–31).

První kolo, které se událo 31. října 2004, překvapilo vládní režim. L. Kučma ihned odstranil guvernéry v těch regionech, ve kterých V. Janukovyč dopadl špatně. Naopak v těch regionech, kde uspěl, guvernéri zůstali. Média byla namířena proti Juščenkovi, státní zdroje byly zneužity. Použit byl i speciální server, který upravoval výsledek voleb ve prospěch Janukovyče. Výsledky prvního kola byly oznámeny až desátý den po sečtení hlasů. Tedy v poslední den, ve kterém dle zákona mohly být oznámeny. V těchto deseti dnech byly ubírány hlasy Juščenkovi a přidávány Janukovyčovi (Kuzio 2005: 31–32).

¹² Doněckým gubernátorem se V. Janukovyč stal v roce 1997, kdy jej do této funkce jmenoval L. Kučma, a to s podporou podnikatele Rinata Achmetova (Kuzio 2013a).

Druhé kolo bylo ještě špinavější. Téměř tři miliony hlasů byly zfalšovány ve prospěch Janukovyče. Úprava volebních lístků, masivní hlasování z domova (namísto obvyklých 2 % až 30 %). V. Janukovyč tak volby vyhrál, ačkoliv byly údaje nezávislých pozorovatelů zcela odlišné od prezentovaných výsledků. Parlament a Nejvyšší soud ovšem výsledky voleb odmítly uznat, a tak žádali volby nové. L. Kučma očekával, že nové volby se uskuteční až na jaře, nicméně se Nejvyšší soud rozhodl pro 26. prosinec 2004. V. Janukovyč byl ve velké nevýhodě, neboť byl zcela zdiskreditován, opuštěn spojenci a navíc měl mít podíl na Juščenkově otravě (Kuzio 2005: 41).

3.2.1 Ukrajina za oranžových vlád

Lidé po zfalšovaném druhém kole voleb vyšli do ulic. Je potřeba přiznat, že úspěch jejich demonstrací byl dán i neschopností vlády. Již v první den protestu byla policie neakceschopná. Například dálniční policie nezastavila příjíždějící autobusy, které mířily do Kyjeva po druhém kole voleb. Někteří ze zaměstnanců železnic přivázeli tisíce protestujících do hlavního města, a tím dovolili velkému množství lidí rychlý přístup do města. Policie a armáda následně přeběhly na stranu opozice. Nakonec se přidaly k opozici i vlády regionů (Way 2005: 255–267).

Média byla zprvu zcela na straně vládní garnitury. Kučmův kandidát V. Janukovyč byl televizemi prezentován častěji (80 % času) a kladně. V. Juščenko byl naopak představován negativně. Média jej hanila slovy extrémista, fašista, nacionalista. Cenzura pokračovala až do 2. kola, poté vyhlásili novináři stávkou. V opakovaném kole byla většina televizí objektivnějších a nestavěli se tak negativně k Juščenkovi (Kuzio 2005: 37). Při oranžové revoluci v roce 2004 byly důležité především následující dvě televize. TRK Ukrajina, která byla financována Achmetovem (stoupenec Janukovyče) a Channel 5, který podporoval Juščenka (Dyczok 2014: 150).

V prezidentských volbách roku 2004 zneužila vláda státní instituce a státní zdroje. Policii, armádě, věznicím, školám i nemocničním zařízením bylo doporučeno, aby hlasovaly ve prospěch V. Janukovyče. Sčítání hlasů bylo zmanipulováno. Volební výsledky byly falšovány. Také média byla ovlivněna vládní garniturou. Volební účast v Doněcké a Luhanské oblasti byla ve druhém kole voleb uměle navýšena. Vítězem druhého kola voleb se stal V. Janukovyč. Masivní protesty v ulicích a zneplatnění oficiálních výsledků rozhodnutím Nejvyššího soudu ovšem znamenaly zopakování druhého kola. Toto opakované kolo bylo poté shledáno za zcela demokratické a spravedlivé (Katchanovski 2008: 356).

Události, které se při dvou prezidentských kolech udály, donutily parlament jednat. Od roku 1996 byla v zemi platná ústava, která zavedla v zemi poloprezidentský režim vlády. Tento model znamenal vychýlení rovnováhy mezi výkonnou mocí a parlamentem. Ústava se tedy měla změnit, a to tak, aby byla Ukrajina přeměněna v parlamentní republiku. Vláda by se tak nezodpovídala přímo prezidentovi, ale i parlamentu. Nebyla to ovšem jediná změna, na které se parlament dohodl. 8. prosince 2004 byl schválen kompromisní balíček. Tento balíček měl omezit volební podvody. Dále byl nahrazen i tehdejší předseda Centrální volební komise (Kuzio 2008: 343).

Viktor Juščenko se dostal k moci v lednu 2005, neboť vyhrál ve druhém opakovaném kole. Populární demokratické hnutí, které jej vyneslo do čela země, slibovalo politickou svobodu, eliminaci korupce, ukončení oligarchického vlivu na politiku a integraci do západních organizací. Většina slibů ovšem zůstala jen pouhou rétorikou kampaně. Nové elity byly spjaty s oligarchy, tradice předchůdců zůstaly zachovány, soudy byly nadále pod vlivem státu a posun k integraci se také neuskutečnil. I když se opozice neocitla pod tlakem státu a média nebyla cenzurována¹³, neuskutečnily se tolik potřebné institucionální změny a reformy. Boj o moc a roztržka mezi bývalými spojenci znamenaly ochromení politiky. Časté změny vlád a prezidentovy pokusy rozpustit parlament situaci jen zhoršovaly. Korupční skandály, které vyplouvaly na povrch, znamenaly nárůst nedůvěry občanů v politiku a jeho apatii. Snaha V. Juščenka oslabit J. Tymošenkovou celou situaci dovršila (Kudelia 2011: 2–4).

Ústavní změny přijaté v roce 2004 vstoupily v platnost v roce 2006. Nové elity ovšem nebyly ochotné se vzdát neformální praxe svých předchůdců. V. Juščenko se neodprostil od nátlaku a selektivní spravedlnosti vůči oponentům a obchodním rivalům, tedy jevy, které charakterizovaly režim před oranžovou revolucí. Např. Boris Kolečnikov byl odsouzen na pět měsíců. Dále byli odsouzeni i další úředníci Janukovyčovy vlády jako např. ministr Mychajlo Papijev, Oleksandr Kuzmuk, a také Jurij Bojko. Všichni jmenovaní byli obviněni ze zpronevěry. Na druhou stranu je třeba přiznat, že ne vždy se jednalo o Juščenkovu iniciativu. Sám V. Juščenko kritizoval tehdejší vlády. Juščenkovou chybou byla jeho neschopnost smířit elitní frakce bojující o moc, což nakonec vedlo k první velké krizi. V září 2005 opustila pozice předsedkyně vlády J. Tymošenková (Kudelia 2012: 7–9). Po Tymošenkové se stal

¹³ Po oranžové revoluci změnilo televizní stanice Studio 1+1 a INTER vlastníky. Noví majitelé byli úzce spjati s prezidentem Juščenkem. V. Juščenko chtěl bojovat proti cenzuře, nicméně média zůstala stále pod tlakem režimu. Juščenkovým neúspěchem bylo i nesplnění jeho slibu, že bude prodán televizní kanál UTi, nicméně ten zůstal nadále ve vlastnictví státu. (Dyczok 2014: 150).

předsedou vlády Jurij Jechanurov. Jeho vláda trvala téměř jeden rok. Poté byl vystřídán Janukovyčem (Gallina 2008: 193).

Ústavní reformy nevedly ke stabilizaci režimu. Evropská komise pro demokracii pomocí práva (Benátská komise), právní poradenství Rady Evropy, kritizovala reformy z roku 2005, neboť nebyla jasně rozdělená odpovědnost mezi různými institucemi. Tyto konflikty vedly k osobním konfliktům mezi Juščenkem a premiérem Janukovyčem. Horšící se vztahy mezi exekutivou a vládou dovedly zemi ke krizi na jaře 2007. V. Juščenko protiústavně rozpustil parlament a vyvolal tak předčasné volby, jejichž datum bylo stanoveno na 30. září (Kuzio 2008: 344).

Po volbách v roce 2007 se J. Tymošenková vrátila znovu do úřadu předsedy vlády, neboť vytvořila koalici s blokem Naše Ukrajina. Ve funkci vydržela až do roku 2010. Nestabilita vlád ovšem pokračovala. Politická krize se za vlády Tymošenkové udála v roce 2008. Kromě boje o moc byly velkými problémy tehdejšího režimu především všudepřítomná korupce a nátlak činěný na soudce (Kudelia 2012: 9–10).

Převládá názor, že za politickou krizi v roce 2008 mohl především V. Juščenko. Jeho snaha podkopat vládu Tymošenkové v letech 2008 a 2009 vedla k rozpadu oranžové koalice. Proprezidentská strana Naše Ukrajina ztrácela na síle, dřívější stoupenci prezidenta si začali zakládat své vlastní politické strany, či do jiných přestupovali. Odkazem Juščenka je také odcizení společnosti. Společnost se cítila zcela bezradná. Toho využila radikální strana Svoboda, která získávala čím dál větší preference (Kudelia 2011: 4).

Ukrajina je příkladem státu, kde se projevil negativního dopad nejednotnosti politických elit. Politický konflikt na celostátní úrovni zpožďoval důležitá politická rozhodnutí a ovlivňoval negativně rozvoj státu. Ukrajinská politická roztříštěnost byla příčinou politické nestálosti a častých změn ve vládě. Bránila tak provedení strukturálních reforem, jako například reformě administrativní, fiskální a rozpočtové. Oranžová revoluce nepřinesla potřebnou politickou stabilitu a konsenzus. Celostátní vlády byly nadále vysoce nestabilní a rozpadaly se v průměru každý rok. Nejednodnost na celostátní úrovni navíc přinesla volnost regionálním elitám. Elity nesloužily k rozvoji státu, ale sloužily Tymošenkové či Janukovyčovi (Gallina 2008: 187–188).

3.2.2 Parlamentní volby 2006 a 2007

Výsledek parlamentních voleb v roce 2006 znamenal neshody mezi dřívějšími partnery. Odpůrci oranžové revoluce tak znovu získali kontrolu nad parlamentem a vládou. V parlamentních volbách 2006 vyhrála Strana regionů, zatímco Juščenkův blok Naše Ukrajina skončil třetí, a to za blokem J. Tymošenkové (BJuT). Po neúspěšných pokusech Socialistické strany Ukrajiny (SPU) navázat na dřívější koalici, se tato strana připojila k Janukovyčově Straně regionů a Komunistické straně. V srpnu 2006 se tak stal V. Janukovyč znovu předsedou vlády. Na jaře 2007 vydal V. Juščenko několik prezidentských dekretů a neústavně rozpustil parlament. Následně blok J. Tymošenkové vytvořil s blokem Naše Ukrajina parlamentní většinu a na konci roku 2007 sestavil vládní koalici (Katchanovski 2008: 352). Výsledek parlamentních voleb 2006 je uveden v tabulce č. 3 v příloze. Parlamentní rok 2007 je pak znázorněn v tabulce č. 4 v příloze. Již na první pohled je zřejmé, že Strana regionů ztratila několik procent.

3.3 Ukrajina za vlády prezidenta V. Janukovyče (2010–2014)

V roce 2010 se uskutečnily prezidentské volby. V. Janukovyč v nich těsně porazil Tymošenkovou (viz tabulka č. 2 v příloze). Janukovyčova výhra byla překvapením pro západní Evropu. Jeho vítězství bylo široce chápáno jako signál porážky myšlenek oranžové revoluce. Navíc se Evropa obávala, že se Ukrajina pod vedením Janukovyče ocitne pod vlivem Ruska. Obavy Západu se naplnily, když po svém zvolení odcestoval V. Janukovyč do Moskvy. V. Janukovyč měl mnohem blíže k Rusku, nežli k Západu. Ihned po vyhraných volbách tak započal upevňovat svoji moc, a to tak, aby se ukrajinský model vládnutí přiblížil co nejvíce tomu ruskému (D'Anieri 2012: 4).

To, že se stal prezidentem V. Janukovyč je paradoxem, neboť jde o stejného muže, jehož výhra v prezidentských volbách vyhnala lidi do ulic. Jak již bylo zmíněno výše, oranžová revoluce byla způsobena zmanipulovanými volbami. Státní úřady se často potýkaly s nátlakem ze strany vládní garnitury. Po nástupu Janukovyče se začaly objevovat represe proti médiím¹⁴, zastrasování neziskových organizací a politicky motivovaná vyšetřování (Bremmer 2010). Ukrajině chyběla pravidla, která by omezovala vládní garnituru. Volby byly falšovány, média a nestátní organizace obtěžovány, bohatství akumulováno mezi členy prezidentské rodiny (Shumylo-Tapiola 2013).

¹⁴ Zmíňme např. schválený zákon proti pomluvě ze dne 18. 9. 2012, který zavádí trestní odpovědnost (Interfax-Ukraine 2012).

V prvním roce Janukovyčovy vlády byl parlament znatelně oslaben. Ačkoliv nedokázala Strana regionů sestavit většinovou vládu v roce 2007, po směsici hrozeb a uplácení jiných poslanců si později V. Janukovyč zajistil parlamentní většinu. V říjnu 2010 zrušil Ústavní soud provedené změny v Ústavě, takže se Ukrajina navrátila k Ústavě z roku 1996 a k dřívějšímu semiprezidencialismu. Ukrajinský parlament byl zcela pod vlivem Janukovyče, což potvrdil odsunutím termínu komunálních voleb, které se namísto května uskutečnily v říjnu 2010. V těchto volbách bylo některým opozičním kandidátům zakázáno kandidovat. Kromě legislativy si V. Janukovyč podmanil i judikaturu (Kudelia 2011: 5–10).

Pokud hovoříme o Janukovyčově sestavené vládě, tak ta byla vytvořena v březnu roku 2010. Tato vláda byla vedena Mykolou Azarovem. Vláda byla ve své podstatě nelegitimní, neboť parlament neměl mandát od lidu. Janukovyč vytvořil vládu, která neměla zprvu potřebnou většinu v parlamentu. Strana Regionů se spojila s KPU a Blokem Volodymyra Lytvyna. Tyto strany získaly ve volbách 222 mandátů (později se jednalo o 219 mandátů) ze 450. V. Janukovyč získal potřebné poslance u Tymošenkové a Juščenka. A to i přesto, že jejich bloky byly zcela otevřeně v opozici proti Straně regionů. J. Tymošenková se posléze vyjádřila, že jednotliví soudci obdrželi až 1 milion dolarů za kladné rozhodnutí, které mělo zlegalizovat tehdejší vládní koalici. 8. 4. 2010 pak 11 soudců z 20 rozhodlo kladně. Dle názoru soudu mohla být vládní koalice zformovaná z poslanců, kteří nenáleželi ke koaličním stranám (Umland 2010: 1).

3.3.1 Média a nevládní organizace v období let 2010–2013

Dle Organizace pro spolupráci a bezpečnost v Evropě (OBSE) se podmínky médií za vlády Janukovyče zhoršily. Dřívější pluralismus médií, resp. pestrá škála politických názorů prezentovaná v médiích, se značně snížil. Majitelé médií se neopovážili jít proti vládní garnituře. Velkým problémem bylo i zvýšení míry autocenzury. Někteří politici se objevili na černé listině, takže se nemohli účastnit debat v televizních pořadech. Média byla soustředěna do rukou malého počtu podnikatelů. Jejich vlastnictví nebylo vždy transparentní. Opoziční strany si též stěžovaly, že jim nebyl umožněn přístup do hlavních celostátních televizí (OBSE 2012: 2).

Co se týče cenzury, tak ta v médiích nedosáhla za V. Janukovyče takové úrovně jako za L. Kučmy. Neexistoval centralizovaný systém, který by stanovoval obsah zpravodajství. Nicméně V. Janukovyč vytvořil decentralizovaný systém autocenzury. Média vykreslovala opozici v negativním světle. Podle studie, která sledovala sedm hlavních televizních kanálů,

bylo v roce 2011 méně než 20 % zpráv věnováno činnosti opozice, zbytek pak vládní garnituře. Vládní garnitura sice neovládla hlavní média, ale bezesporu zasáhla do jejich nezávislosti. Pouze tisk a internetová média zůstaly zdrojem spolehlivých zpráv (Kudelia 2011: 10–12).

Na Ukrajině vysílalo jediné celostátní vysílání, které nebylo přímo či nepřímo řízeno vládou. Jednalo se o stanici TVi. Této stanici nebyla poskytnuta digitální licence, a to pravděpodobně z důvodu kritizování V. Janukovyče. TVi byla obtěžována státními úřady. Ředitel této stanice Mykola Kňazyckyj byl zatčen. Důvodem bylo údajné vyhýbání se daním. Zátah daňových úředníků ze dne 12. června 2012 ochromil práci stanice, navíc bylo přerušeno její vysílání (Freedom House 2012b). M. Kňazyckyj se posléze stal členem parlamentu, nacož TVi další rok změnila vlastníka, čímž přišla o svoji nezávislost (Kuzio 2013b). Také časopis Ukrajinský týden měl problémy s vládní garniturou. Několik týdnů před volbami mu byla pozastavena distribuce, a to poté, co informoval o manipulacích vedených vládní garniturou. V průběhu voleb byla soukromá média, která jsou vlastněna oligarchy, donucena k použití autocenzury, kvůli vyjádření podpory vládnoucí garnituře (Kovalov 2014: 3–16).

Z dalších médií, jež byla cenzurována a jejichž novináři byli obtěžováni, lze zmínit Ukrajinskou pravdu (Kuzio 2013c). Právě do zmiňované Ukrajinské pravdy přispíval Taras Kuzio. Dlouhotrvající cenzura vyvrcholila v době, kdy se konal Majdan. Tedy v té době, kdy začala politická krize. T. Kuzio nebyl terčem cenzury poprvé. Jeho blog byl ze stránek Ukrajinské pravdy smazán již v roce 2010, a to na příkaz editorky Oleny Prytulové. Posléze se autor vyskytl i na černé listině SBU. Důvodem smazání jeho blogu mohla být jeho kritika chování editorky, která nutila novináře, aby psali tenděčně ve prospěch vládní garnitury (namísto jiných korupčních kauz se novináři museli zabývat korupcí Tymošenkové a Lazarenka). Ti, kteří tak odmítli psát, byli propuštěni (Kuzio 2013d).

Režim se pokoušel využívat všemožných nástrojů, aby zastrašil média a novináře, kteří upozorňovali na problémy režimu. Některé novináře se pokoušel režim zlomit obtěžováním. Ne vždy ovšem tato taktika fungovala, a tak se režim uchýlil i k přímým útokům na novináře. Příkladem může být Taťána Čornovilová, která byla napadena v prosinci roku 2013, a to přesně poté, co fotografovala rezidenci tehdejšího ministra vnitra Vitalije Zacharčenko. Zmíněná novinářka patřila k opozici a dlouhou dobu se zabývala činností

režimu. V průběhu demonstrací v zimě roku 2013 se často nacházela ve středech bojů (Herszenhorn 2013).

Občanská společnost byla obtěžována státní správou. Snahou úřadů bylo zamezit jakýmkoliv akcím ze strany občanských skupin. Soudy zakazovaly opozici demonstrace a protesty. Řada velkých plánovaných demonstrací byla zakázána. Zmíňme demonstraci na Majdanu v roce 2010 a demonstrace plánované na rok 2011 (Kudelia 2011: 10–12). Vrcholem všeho pak bylo, když byly v létě 2013 nalezeny zbraně v kyjevském sídle Femenu (feministické hnutí). Tato organizace pak byla nařčena z terorismu. Podobná očerňující kampaň se vyskytla již v roce 2004 (Kuzio 2013b)

3.3.2 Politicky motivovaná vyšetřování v období let 2010–2013

V roce 2010 byl vydán zatykač na Bohdana Danylyšyna, bývalého ministra hospodářství. B. Danylyšyn byl stíhán, tak jako ostatní, za údajné zneužití služebních pravomocí. V roce 2011 získal B. Danylyšyn azyl v České republice. O dva roky později byl mezinárodní zatykač na Danylyšyna zrušen (Malachovská 2013). V roce 2012 byl taktéž zatčen i bohatý podnikatel Vasyl Danyliv, který pomáhal Danylyšinovi získat azyl v ČR. V. Danyliv byl zadržen z důvodu podezření ze spoluúčasti na pokusu o vraždu bankéře Serhije Djadečka.¹⁵ Také aktivně spolupracoval s manželem Tymošenkové, jenž též získal azyl v ČR. Olexander Tymošenko byl politicky aktivní, režim tedy chtěl zabránit jeho účasti v parlamentních volbách. Z dalších prominentních osobností se stali oběťmi stíhání i bývalý ministr životního prostředí Heorhij Filipčuk či bývalý ministr obrany Valerij Ivaščenko (Malachovská 2012).

Bývalá předsedkyně vlády J. Tymošenková byla v roce 2011 odsouzena na sedm let do vězení. Navíc jí bylo zakázáno tři roky vykonávat jakoukoliv veřejnou funkci. Důvodem jejího odsouzení bylo podepsání sporného kontraktu na plyn v roce 2009 mezi Ukrajinou a Ruskem. Ukrajinská námořní základna v Sevastopolu měla být v ruském pronájmu dalších 25 až 30 let, a to výměnou za 30% slevu na dodávky plynu (Soldak 2012). V. Janukovyč čelil výzvě. Na jedné straně mohl Tymošenkovou nadále věznit a ztratit tak možnost integrovat

¹⁵ S. Djadečko byl podporovatelem V. Janukovyče a Strany regionů. Milionář Hennadiy Piskun, který svědčil proti S. Djadečkovi z důvodů bankovních podvodů, záhadně vypadl v roce 2011 z okna v sedmém patře. H. Piskun byl následně hospitalizován na několik měsíců. Ukrajínští podnikatelé (příkladem je právě V. Danyliv, který odmítl svědčit proti J. Tymošenkové) jsou pod tlakem státu, neboť je vyžadováno, aby finančně a politicky podporovali vládní garnituru a svědčili u soudů proti opozici. Naoplátku získávají přízeň, takže je pro ně mnohem snazší se uplatnit v obchodování (Kuzio 2014).

se do západních struktur. Na straně druhé ji mohl propustit, čímž by se stala jeho vážným soupeřem v plánovaných prezidentských volbách v roce 2015 (Kuzio 2013f).

J. Tymošenková se tedy znovu ocitla před soudem v roce 2013, kdy byla obviněna společně s Pavlem Lazarenkem¹⁶ z vraždy oligarchy Jevhana Ščerbaně, který byl zavražděn v roce 1996. Důvodem jeho vraždy měl být střet obchodních zájmů, týkající se dodávky zemního plynu a jeho ceny. P. Lazarenko měl údajně najít vrahy, kdežto J. Tymošenková měla celou akci zaplatit. Podle Západu je ovšem celý případ jen potvrzením zneužívání soudního systému vládní garniturou (Kuzio 2013e).

Uvěznění Tymošenkové bylo Evropským soudem pro lidská práva označeno za svévolné a protiprávní. Její zadržení znamenalo porušení její práva na svobodu a bezpečí. Zmíněný soud nepřímou naznačil, že se jednalo o politicky motivovaný čin, neboť zde byla snaha odstranit ji z politického života (BBC 2013). Také uvěznění Jurije Lucenka¹⁷ bylo označeno za svévolné. Soud podotkl, že byla porušena lidská práva. J. Lucenko byl zatčen v prosinci roku 2010 a v únoru roku 2012 byl odsouzen na čtyři roky za zneužití pravomoci a zpronevěru. J. Lucenko byl spojencem Tymošenkové při oranžové revoluci, poté působil v její vládě jako ministr vnitra. Také byl členem opoziční strany Národní sebeobrana (BBC 2012). J. Tymošenková a J. Lucenko byli zařazeni opozicí na kandidátky k říjnovým volbám, ale ústřední volební komise je ze seznamů vyškrtla, neboť volební zákon kandidaturu odsouzených zakazuje (Česká televize 2012).

3.3.3 Parlamentní volby 2012

Podpora zvoleného prezidenta V. Janukovyče značně klesala. V dubnu 2010 se mohl chlubit 41% podporou ze strany voličů. Na konci roku 2011 ovšem byla jeho podpora lehce nad 11 %. Pokles podpory prezidenta znamenal také pokles podpory Strany regionů. Z tohoto důvodu prezident navrhl změnu volebních pravidel a oslabení legislativní moci na úkor moci výkonné. Vymezení jeho pravomocí se tedy značně zvýšilo a bylo definováno ústavou z roku 1996. Plánované parlamentní volby se uskutečnily 28. října 2012, a to dle nově zavedených

¹⁶ P. Lazarenko byl ministrem energetiky v polovině 90. let, posléze se stal předsedou vlády v letech 1996 až 1997. J. Tymošenková byla blízkým spolupracovníkem P. Lazarenka již v 90. letech. Tito aktéři společnými silami vytvořili monopol na zemní plyn, čímž získali ohromné finanční prostředky, které údajně převáděli na zahraniční konta. Osoba P. Lazarenka je značně kontroverzní, neboť se v žebříčku Transparency International z roku 2004 umístil na 8. místě, coby nejvíce zkorumpovaný úředník na světě (Soldak 2012).

¹⁷ J. Lucenko byl omilostněn v roce 2013, nicméně vstup do politiky měl zakázán až do roku 2023 (Kuzio 2013b).

volebních pravidel.¹⁸ Původní 3% uzavírací klauzule byla zvýšena na 5%. Proporční systém byl nahrazen smíšeným volebním systémem. Složení původního parlamentu se značně proměnilo, neboť dvě strany byly nahrazeny novými). Volby nepřinesly změnu v rozložení moci. Strana regionů si totiž zachovala parlamentní většinu, a to s podporou nezávislých poslanců a koaličního partnera – Komunistické strany Ukrajiny (KPU) (Kovalov 2014: 3–16).

Volby v roce 2012 vyhrála Janukovyčova Strana regionů, která získala 30 % hlasů. Vítěznou stranu následoval opoziční BJuT. Na třetím místě se vyskytla první ze zmiňovaných nových stran, strana UDAR, jež byla vedena boxerem Vitalijem Kličkem. Na místě čtvrtém se umístila KPU. Jako poslední se do parlamentu dostala druhá nová strana – Svoboda. Podrobné výsledky jsou uvedeny v tabulce č. 5 v příloze.

Jistou zajímavostí parlamentních voleb 2012 je počet zrušených registrací, neboť je oproti předešlým volbám velmi vysoký. Před začátkem hlasování bylo ohlášeno 477 zrušených registrací. Po volbách se tento počet zvýšil na 575. Nejvyššího počtu zrušených registrací dosahovaly opoziční strany: UDAR – 48; BJuT – 39; Svoboda – 2. Naopak čísla vládnoucí Strany regionů a jejího koaličního partnera jsou mnohem nižší. U Strany regionů se jednalo o 14 zrušených registrací a u KPU o 5 zrušených registrací. Zbytek zrušených registrací se týká nezávislých kandidátů a neparlamentních stran (Central Election Commission 2012). Pro srovnání byl počet zrušených registrací po parlamentních volbách 2006 poloviční (284). I přesto je výsledek z roku 2012 velmi vysoký oproti výsledku z roku 2006 (CVKU 2006). Po parlamentních volbách 2007 bylo zrušeno pouhých 13 registrací (CVKU 2007). Je tedy otázkou, co za vysoký počet zrušených registrací v roce 2012 mohlo.

Volby roku 2012 měly společné rysy s volbami předchozími. Prvně si je porovnejme s volbami v roce 2002 a 2007. V roce 2002 byl též použit smíšený volební systém. Představitelé opozice byli také vězněni. Zmíňme Tymošenkovou, která byla uvězněna na dva týdny, nicméně její vazba jí tehdy přinesla popularitu u veřejnosti. J. Tymošenková a J. Lucenko byli vězněni z politických důvodů a oběma bylo zakázáno volit, či se ucházet o veřejný úřad (viz podkapitola 3. 3. 2 Politicky motivovaná vyšetřování). Kromě potlačování opozice byla ovlivňována i média (viz podkapitola 3. 3. 1 Média a nevládní organizace). Volby byly podobné i těm z roku 2007, neboť též slibovaly nereálné. Samotné náklady na

¹⁸ OBSE nebylo spokojeno s přijetím zákona o parlamentních volbách a návratem volebního systému k předchozímu. Dle OBSE byl tento zákon přijat jednostranně, bez veřejné diskuse a s omezenými možnostmi dosažení konsensu (OBSE 2012: 3). Zmiňovaný zákon je pak k nahlédnutí na této stránce: http://www.cvk.gov.ua/vnd_2012_en/law/law.pdf.

volby se vyšplhaly nejméně na 75 milionů dolarů (pro srovnání výdaje za německé volby se odhadují na 80 milionů dolarů), přičemž Strana regionů utratila 27 milionů dolarů (Kovalov 2014: 3–16).

Pokud volby uskutečněné v roce 2012 porovnáme s těmi v roce 2004, zjistíme, že i zde najdeme řadu podobností. Ukrajinské volby v roce 2012 byly stejně neférové, jako ty v roce 2004. Jen s tím rozdílem, že v roce 2004 vyšli lidé do ulic. Charismatická vůdkyně opozice J. Tymošenkova byla v té době ve vězení, volby tedy vedl Arsenij Jaceňuk. Osoba, která dva roky zpět měla nejhorší prezidentskou kampaň v ukrajinské historii. Na scéně se objevila nová strana UDAR, mezi jejíž voliče patřili nespokojení občané a mladí voliči. Tato strana byla podporována oligarchy Dmitrijem Firtašem a Igorem Kolomojským. OBSE poukázala, že Strana regionů zneužívá svého postavení k čerpání státních zdrojů.¹⁹ Také jiné nevládní organizace uvádějí podobná rozsáhlá porušování pravidel. Ze strany V. Janukovyče měl být veden nátlak na podnikatele, aby nepodporovali opozici. Soukromá média, která jsou vlastněna oligarchy, podporovala Stranu regionů, neboť oligarchové byli Janukovyčovi zavázáni. Mimo to byli voliči upláceni hotovostí a potravinami. Nicméně je zapotřebí uvést, že i jiné strany kupovaly hlasy (Kuzio 2012b).

Nový parlament, mající parlamentní většinu, započal práci 22. 11. 2012. Ze 44 zvolených nezávislých poslanců jich 32 podpořilo vládní koalici. Dle některých byli tito poslanci finančně podporováni právě Stranou regionů. Stabilita vlády byla ovšem křehká. V prvních měsících se objevilo fyzické násilí a nelegální praktiky (hlasování za nepřítomné poslance). Politická represe a selektivní využívání práva pokračovalo i po volbách. V únoru 2013 byli dva nezávislí poslanci, kteří odmítli hlasovat podle Strany regionů, zbaveni soudně mandátů. Jednalo se o Sergeje Vlasenka a Viktora Romaňuka.²⁰ Ačkoliv byla podpora Janukovyče nízká, jeho strana dokázala vyhrát volby. Důsledkem toho bylo zajištěno pokračování nerovného přístupu ke zdrojům i médiím. Samotný režim se pak oddálil od demokracie (Kovalov 2014: 3–16).

¹⁹ Strana regionů byla nejbohatší stranou na Ukrajině, taktéž byla mnohem organizovanější a disciplinovanější, nežli opoziční strany (Kuzio 2012a).

²⁰ Jisté vysvětlení pro odnětí jeho mandátu zde je. V. Romaňuk se po volbách obrátil na Evropský soud pro lidská práva se stížností na pochybná rozhodnutí volebních komisí. Dle V. Romaňuka bylo tisícům Ukrajinců odepřeno volební právo (TASR 2012).

3.3.4 Začátek Majdanu a konec V. Janukovyče

V. Janukovyč se pokoušel pokračovat v politice L. Kučmy, a to v dosažení rovnováhy mezi Moskvou a EU ve stejný moment. Tato rovnováha ovšem nemohla dlouho vydržet (Shevtsova 2013a). Dle citované Ševcové hrál V. Janukovyč skvělou pokerovou hru se Západem i Ruskem, a to až do 30. listopadu. Ve zmíněný den totiž udělal zásadní chybu, neboť nechal brutálně potlačit studentskou demonstraci v Kyjevě, čímž si dle zmíněné autorky vykopal svůj politický hrob. Původní frustrace způsobená odmítnutím asociační dohody, se tak přeměnila v odmítnutí Janukovyče jako hlavy státu. Nová ukrajinská revoluce se lišila od té z roku 2004, neboť byla reakcí na zmíněné státní násilí (Shevtsova 2013b).

V. Janukovyč se snažil zastavit původně studentské demonstrace všemožnými způsoby. Byly dokonce prosazeny zákony, které měly ochromit opozici, nicméně tato snaha selhala, a tak jejich schválení mělo za následek jen zesílení demonstrací v ulicích Kyjeva. Kontroverzní zákony byly přijaty ve snaze omezit protivládní protesty. Dále měly znemožnit práci nezávislým novinářům a stovkám občanských organizací. Podpora opozice zesílala, když byla odmítnuta nabídka Janukovyče, slibující změny ve funkcích předsedy vlády a místopředsedy vlády (McLees 2014). V. Janukovyč se snažil rozdělit lídry opozice (V. Kličko, A. Jaceňuk, Oleg Ťahnybok) tím, že nabídl Jaceňukovi funkci předsedy vlády a Kličkovi pozici ve vládě. Naopak nesouhlasil se zrušením diktátorských zákonů, předčasnými volbami a s návratem ústavy z roku 2004. Jeho nabídka byla neuspokojivá, neboť opozice mimo zmíněné požadavky žádala i stažení Berkutu²¹ z Kyjeva a propuštění politických vězňů. V této situaci se V. Janukovyč stále mohl opírat o lokální vlády, Berkut a Stranu regionů. Nebylo ovšem jisté, zdali bude na jeho straně i armáda (Shevtsova 2014).

Naprostojistě ovšem bylo to, že bude velmi obtížné potlačení kyjevských demonstrací a uklidnění situace. Již před 22. lednem se hovořilo o tom, že režim střílí do protestujících. Tato domněnka se následně potvrdila. Nejpozději 22. ledna 2015 začaly pořádkové síly prokazatelně střílet ostrými náboji, na střechách se též objevili odstřelovači. Také vládou najatí provokatéři, tituškové²², byli vyzbrojeni tímto typem nábojů. Jednou z obětí byl i Vjačeslav Veremij, novinář listu Věsti, který byl po vyvlečení z taxíku zbit a zastřelen.

²¹ Jedná se o speciální policejní jednotku, která byla používána proti demonstrantům. Služeb Berkutu využíval jak V. Janukovyč, tak i L. Kučma (Duchoslav 2014).

²² Tituškové je slovo odvozené od sportovce Vadima Tituška, který nechvalně proslul útokem na novinářku při protivládní demonstraci (Sevruk 2014).

Nicméně se nejedná se o jediné oběti, které byly zastřeleny vládou placenými kriminálníky (Sevruk 2014).

Při demonstracích bylo navíc zřejmé, že V. Janukovyč nemá dostatečnou podporu. Byly jisté náznaky, že téměř jakýkoliv opoziční kandidát by jej mohl v prezidentských volbách porazit.²³ V roce 2010 sice vyhrál V. Janukovyč v relativně férových volbách, nicméně na sklonku roku 2013 byla situace odlišná. Oligarchové se od Janukovyče distancovali. V. Janukovyč též nemohl očekávat podporu ze strany médií. Na rozdíl od oranžové revoluce v roce 2004, kde pouze jeden kanál informoval o protestech kladně, byla situace odlišná. Zpravodajství na televizních kanálech totiž bylo relativně vyvážené (Way 2013).

V. Janukovyč ztrácel svou moc a své příznivce, nicméně jej stále podporovala celá řada stoupenců. O tyto své poslední stoupence ovšem přišel na přelomu 19. a 20. února, kdy učinil svoji poslední osudovou chybu, neboť souhlasil se zahájením palby do řad demonstrantů. Toto rozhodnutí tak dovršilo jeho pád (Way 2014). Ačkoliv V. Janukovyč dosáhl dohody s opozicí, která měla znamenat ukončení politické krize a protestů, rozhodl se raději utéct ze země. Jeho útěk, jenž se odehrál 22. února 2014, tak byl v dané situaci překvapivým (Baunov, Jarábik, Golubov 2015). Jistým vysvětlením jeho útěku se zdá být tvrzení, že takto učinil ze strachu z možného budoucího soudního řízení, které by jej pravděpodobně za schválení potlačení protestů čekalo.

Samotný pád ukrajinského prezidenta Janukovyče zprvu málokdo očekával. Demokraticky zvolený V. Janukovyč patřil v té době mezi nejoblíbenější politiky na Ukrajině. Jím ovládaná vládní garnitura měla zajištěnou parlamentní většinu. Opozice byla slabá a nejednotná. Hlavním důvodem jeho pádu byla chybná reakce na demonstrace. Kdyby je dle Wayne ignoroval, mohl zůstat u vlády. Dalším důvodem jeho pádu bylo, že podpora jeho stoupenců byla založena jen pragmatismu. Jeho příznivci totiž toužili jen po vydělávání peněz ve značně korupčním prostředí (Way 2014).

Průzkumy provedené mezi účastníky protestů na začátku prosince a znovu pak na konci ledna ukázaly, že důvodem protestů bylo rozhořčení nad vládou prezidenta Janukovyče a přání, aby Ukrajina podepsala asociační dohodu s EU. Hlavním důvodem ovšem byl odpor

²³ V roce 2004 byl V. Janukovyč nesmírně populární, ve volbách získal 44 % hlasů. Nicméně v roce 2014 byla situace naprosto odlišná. Jeho popularita dosahovala 20 %, takže měl jen dvě možnosti. Buď vyhrát masivním podvodem, anebo utéct, neboť po ztrátě moci by bylo jeho uvěznění vysoce pravděpodobné (Kuzio 2012a).

proti Janukovyčovým pokusům potlačit protesty. Právě po potlačení protestů byl zřetelný nárůst počtu demonstrujících. Z počátku poměrně malé protesty se tak po 30. listopadu, a také po přijetí lednových zákonů, nebývale rozrostly. V protestech sehrála svoji roli i krajní pravice, především Ťahnybokova strana Svoboda. Nejenom přívrženci této strany vedli nejprovokativnější pokusy, jejichž snahou bylo okupovat budovy a blokovat vládní úřady (Darden, Way 2014). Situaci, která se odehrávala na Ukrajině, nejlépe vystihuje úryvek zprohlášení ukrajinského spisovatele Jurije Andruchovyče, které je uvedeno v příloze č. 2.

3.4 Klasifikace Ukrajiny v letech 2004–2010

Abychom mohli klasifikovat Ukrajinu jako soutěživý autoritarismus, musíme přihlédnout i k situaci před rokem 2004. Dle konceptu Levitského a Waye můžeme hodnotit režim před oranžovou revolucí jako soutěživý autoritarismus. Nebyla naplněna kritéria demokracie, neboť nebyly garantovány základní lidská práva a svobody. Ukrajina ovšem nebyla ani úplným autoritářským režimem, jelikož byla povolena soutěž stran. Opoziční strany se mohly ucházet o moc. Hlavní kandidáti těchto stran mohli soutěžit ve volbách s kandidáty vládní garnitury. Manipulace neučinila volby bezvýznamnými.

Režim před rokem 2004 označujeme za soutěživý autoritarismus, neboť široké volební právo dospělých bylo zaručeno, vláda nebyla vážně omezována nevolenými ochránářskými autoritami a volby byly neférové. Volební listiny byly falšovány a s odevzdanými hlasy bylo manipulováno. Také předseda centrální komise byl pod vlivem vládního režimu. Zneužívalo se jak státních zdrojů, tak i médií, a to i při volbách z důvodu zajištění výhry, a tím i udržení se u moci. Média byla nucena podporovat vládní režim a špinit opozici. Pokud odmítla, ocitla se pod tlakem. Média se též stala se terčem cenzury, restrikcí a smyšleného odebírání vysílacích licencí. Majitelé médií a novináři byli obtěžováni. V nejhorším případě byla využita i fyzická likvidace nepohodlných novinářů (vražda Gongadzeho). Pro omezení akceschopnosti nezávislých médií byl zaveden zákon proti pomluvě. Obtěžování prováděné státem, které bylo uplatňováno vůči médiím, se projevilo i u opozičních politiků. Opozice byla diskriminována, její schopnost soutěžit o přízeň voličů byla omezena a některým opozičním kandidátům byla dokonce znemožněna registrace do voleb.

Soutěživý autoritarismus se před rokem 2004 vyvíjel. Za Kravčuka byla snaha ovlivňovat výsledky voleb a kontrolovat státní orgány na mnohem nižší úrovni, než za Kučmy. Nicméně je zapotřebí uznat, že L. Kravčuk vydržel v prezidentském úřadu jen jedno

období. Po skončení volebního období byl nahrazen L. Kučmou. Ten pokračoval v praktikách svého předchůdce a po svém znovuzvolení v roce 1999 využíval těchto praktik v mnohem větším měřítku. Míra neférovosti prvního kola prezidentských voleb v roce 2004 ještě neznamenala změnu režimu. Druhé kolo ovšem zcela jasně potvrdilo charakter hybridního režimu. Výsledek druhého zfalšovaného kola nepřijaly ani ukrajinské instituce, ani mezinárodní pozorovatelé. Míra neférovosti druhého kola překročila práh únosnosti, což znamenalo začátek protestů, které se přeměnily v oranžovou revoluci, jež znamenala pád režimu a naději na změnu.

Oranžová revoluce a nástup opozičních elit měl znamenat opuštění používaných praktik. Tyto praktiky nebyly zcela opuštěny, nicméně se situace zlepšila. Volby byly spravedlivější a férovější. Nebylo zneužíváno státních zdrojů a médií v takovém rozsahu jako dříve. Média se nemusela tolik obávat o svou nezávislost. Taktéž opozice již nebyla pod takovým tlakem, jako bývala kdysi. Na druhou stranu zde jistý tlak namířený proti opozici a médiím zůstal. Juščenkovi se zcela nepodařilo bojovat proti cenzuře v médiích. Velkým problémem režimu byla snaha nadále ovládat soudy. Výsledkem této snahy bylo zneužívání judikatury k selektivní spravedlnosti. V tomto období se tedy Ukrajina demokratizovala, nicméně ji nelze plně považovat za demokratický režim, což je v rozporu s názorem Levitského a Wayne.

Po stále trvajícím boji o moc, obrovské korupci a častým změnám vlád, se u lidí projevovalo zklamání z nenaplnění slibů oranžové revoluce. V roce 2010 tak byl proruský V. Janukovyč zvolen ukrajinským prezidentem, kdežto V. Juščenko v těchto volbách zcela propadl. Janukovyčův nástup ovšem znamenal ukončení demokratizace režimu a příklon k Rusku, namísto k EU. Janukovyčovy praktiky nebyly vždy demokratické, a tak režim zůstal nadále soutěživým autoritarismem.

Ukrajinská média za vlády Janukovyče se dělila do dvou skupin. V první skupině byla média státní, či soukromá, která patřila oligarchům. Média ve vlastnictví státu byla pod vlivem cenzorů, kdežto u soukromých médií byla využívána autocenzura. V provládnicích médiích byla opozice prezentována negativně. Opozice též měla velmi omezený přístup do diskusních pořadů a ve zpravodajství se o ní mluvilo minimálně. Ve druhé skupině byla média, která odmítla spolupracovat s režimem. Tato média se stala terčem obtěžování a zastrahování. V některých případech bylo zneužito státní moci, a tak byla přerušována vysílání a distribuování. V případě kanálu TVi byl její ředitel dokonce zatčen. Pokud ani

obtěžování nezajistilo podporu médií, využil režim tvrdších praktik. Zmiňme například fyzický útok na novinářku Čornovilovou.

Represe se netýkala pouze médií a novinářů, neboť byla uplatňována i proti opozičním aktérům a neziskovým organizacím. Za vlády Janukovyče se terčem politicky motivovaného vyšetřování stalo vícero lidí. Těmi nejdůležitějšími byli J. Tymošenková a P. Lazarenko. Pokud opoziční kandidáti neskončili ve vazbě, mohli očekávat, že jim nebude povoleno účastnit se voleb. Některým kandidátům nebyla umožněna kandidatura již před volbami. Jiným kandidátům pak byla nutná registrace zrušena až po volbách. Represe pokračovala i proti zvoleným poslancům. Zmiňme případ z roku 2013, kdy byl dvěma poslancům soudně odebrán mandát, a to poté, co hlasovali jinak, nežli Strana regionů.

Také volby nebyly spravedlivé a čisté, neboť bylo využito nekalých metod. Volby byly falšovány a hlasy kupovány. Také bylo zneužíváno státní správy a zdrojů ve prospěch vládního režimu. Vše vyvrcholilo v roce 2013, když režim zakázal několik demonstrací. Po nezvládnuté situaci na přelomu let 2013 a 2014 byly zavedeny zákony zaměřené proti opozici a novinářům. Tyto zákony přiblížily režim úplnému autoritářskému režimu. Nicméně násilí ze strany vládního režimu, které bylo použito proti protestujícím, znamenalo pád Janukovyče a naději na změnu režimu.

Ukrajinský politický režim se v posledních dvaceti letech značně proměnil. Nástup prvního prezidenta Kravčuka znamenal začátek využívání nedemokratických metod. Jeho následné nahrazení prezidentem Kučmou neznamenal obrat k lepšímu, ba právě naopak. Režim nadále využíval zmíněných metod, které navíc zneužíval častěji a ve větším rozsahu. Určitou nadějí pro demokratizaci Ukrajiny byla reakce na zfalšované druhé kolo prezidentských voleb a posléze výhra opozičního kandidáta Juščenka v druhém kole opakovaném. Vnitřní problémy Ukrajiny ovšem zamezily zavedení potřebných reforem, čímž bylo zabráněno možné demokratizaci země. Zklamání občané tak zvolili proruského kandidáta Janukovyče, jenž s sebou přinesl jen upevnění soutěživého autoritarismu.

Soutěživý autoritarismus tedy byl přítomný na území Ukrajiny po celou sledovanou dobu, nicméně lze vysledovat určitá období, kdy zesiloval a kdy slábl. Sílicí období je patrné především ve druhém volebním období prezidenta Kučmy, avšak tato etapa byla ukončena s nástupem opozičních aktérů. V období oranžových vlád byla patrná slábnoucí tendence soutěživého autoritarismu, která ovšem skončila s nástupem prezidenta Janukovyče. Nástup Janukovyče tak znamenal opětovné zesílení soutěživého autoritarismu. Klíčovými atributy,

kteře přiřadily Janukovyčův režim mezi soutěživé autoritarismy tak byly především neférové volby, jež byly zcela pod kontrolou vládní garnitury. Dále pak porušování občanských práv a svobod ze strany vládního režimu. A také existence nerovného hracího pole.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zaměřila na politický systém Ukrajiny v letech 2004 až 2014, nicméně se věnovala okrajově i období před rokem 2004, neboť jsem považoval za vhodné představit předchozí režim, jenž byl soutěživým autoritarismem. Bakalářská práce se pokusila analyzovat ukrajinský politický systém na základě teorie hybridních režimů S. Levitského a L. Wayne a následně zjistit, zdali lze považovat ukrajinský režim ve zkoumaném období za soutěživý autoritarismus. Pro tuto analýzu byla použita případová studie. Teoretická část má deskriptivní charakter, část třetí pak charakter analytický.

Za účelem dosažení stanoveného cíle, usilovala tato bakalářská práce o zodpovězení této hlavní výzkumné otázky: „Naplnuje ukrajinský politický systém ve sledovaných letech 2004–2014 definiční kritéria soutěživého autoritarismu dle teorie S. Levitského a L. Wayne?“ Bakalářská práce dokázala, že ukrajinský politický systém ve sledovaných letech naplňuje definiční kritéria soutěživého autoritarismu, která jsou uvedena v příloze č. 1. Dále byly stanoveny tyto výzkumné otázky: „Která z kritérií soutěživého autoritarismu byla naplněna?“ a „Do jaké míry měnil ukrajinský politický režim podobu?“. Abychom mohly odpovědět na zmíněné výzkumné otázky, musíme si zkoumané období rozdělit do několika fází. Jak již bylo zmíněno, režim před rokem 2004 je označován jako soutěživý autoritarismus, neboť naplňoval stanovená kritéria dané kategorie, tudíž můžeme považovat tuto etapu za první fázi. Druhá fáze je mezi lety 2004 až 2010, kdy u moci byly oranžové vlády. I v této etapě hovoříme o soutěživém autoritarismu, nicméně zde již nejsou patrné neférové volby a omezování základních práv a svobod. Nerovné pole zde ovšem přetrvává, neboť zde existuje nerovný přístup k médiím a ke zdrojům. Třetí etapa začíná s nástupem Janukovyče do prezidentského úřadu, který svými nedemokratickými metodami porušoval základní lidská práva a svobody, mohl za neférové volby a využíval existence nerovného pole. Co se týče poslední výzkumné otázky, režim měnil svoji podobu, nicméně nedokázal za oranžových vlád dosáhnout demokratizace, a tak zůstal nadále soutěživým autoritarismem.

Poznatky této práce umožnily odpovědět na všechny stanovené výzkumné otázky, domnívám se tedy, že cíl této bakalářské práce byl splněn. Hlavním nedostatkem této práce je nemožnost plně využít teorie Levitského a Wayne, neboť je v této práci zcela ignorován vnější vliv, tj. vliv mocností. Dále není kladen důraz na organizovanost stran v systému, resp. jejich sílu. Především se jedná o Stranu regionů. Také jsou ignorovány ekonomické ukazatele a zdroje jednotlivých států, které mají vliv na podobu režimu. Určitým úskalím této práce byla

i nemožnost ověření platnosti všech 11 indikátorů, které jsou součástí soutěživého autoritarismu. Jejich ověření by si vyžádalo mnohem více času a prostředků. Zmíněné nedostatky tak mohou být předmětem rozsáhlejšího výzkumu v budoucnosti.

V teoretické části bakalářské práce bylo využito česky i anglicky psaných publikací. V poslední části jsem čerpal především z odborných článků psaných v anglickém jazyce. Nejdůležitější knihou byla publikace Levitského a Wayne – *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*. Tuto knihu považuji za naprosto klíčovou, neboť jejich teorie byla nejvhodnější pro tento výzkum. Dále bych chtěl zmínit Kuziovy texty, jež považuji za užitečné v této práci. Čerpáno bylo jak z jeho osobního blogu, tak i z jeho odborných článků, či z publikace *Central and East European Politics: From Communism to Democracy* od S. L. Wolchik a J. L. Curry, kde se nacházela Kuziova případová studie týkající se Ukrajiny.

Pokud bych měl hovořit o přínosu české literatury, musím ji považovat za zcela nedostačující. V teoretické části sice našla své uplatnění, můžeme zmínit například Balíkovu a Kubátovu knihu *Teorie a praxe nedemokratických režimů*, či Hlouškovu a Kopečkovu publikaci *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*, nicméně v poslední části jsem se na české knihy spolehnout nemohl, a to hned z několika důvodů. Prvním důvodem je, že se nemnoho děl zabývá ukrajinským politickým systémem. Druhým důvodem je pak jejich neaktuálnost a občasné chyby.

LITERATURA

ANDRUCHOVYČ, Jurij. 2014. „Prohlášení Jurije Andruchovyče k evropským občanům“ *a2larm.cz*, 24. 1. 2014 (online). Dostupné z: <<http://a2larm.cz/2014/01/prohlaseni-jurije-andruchovyce-k-evropskym-obcanum/>> (20. 4. 2015)

BALÍK, Stanislav, Jan, HOLZER. 2007. *Postkomunistické nedemokratické režimy: studie k proměně politické teorie v posttranzitivním čase*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

BALÍK, Stanislav, Michal, KUBÁT. 2012. *Teorie a praxe nedemokratických režimů*. Praha: Dokořán.

BAUNOV, Alexander, Balász, JARÁBIK, Alexander, GOLUBOV. 2015. „A Year After Maidan: Why Did Viktor Yanukovich Flee After Signing the Agreement With the Opposition“ *Eurasia Outlook*, 25. 2. 2015 (online). Dostupné z: <<http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=59172>> (20. 4. 2015)

BBC. 2012. „Ukraine Lutsenko arrest ‘violated rights’, says court“ *BBC*, 3. 7. 2012 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-18692218>> (20. 4. 2015)

BBC. 2013. „Ukraine violated Tymoshenko’s rights - European court“ *BBC*, 30. 4. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-22351931>> (20. 4. 2015)

BREMMER, Ian. 2010. „Did Ukraina just end the Orange Revolution?“ *Foreign Policy*, 5. 10. 2010 (online). Dostupné z: <<http://foreignpolicy.com/2010/10/05/did-ukraine-just-end-the-orange-revolution/>> (14. 4. 2015)

„Central Election Commission“ *Central Election Commission*, (online). Dostupné z: <<http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/WP001E?PT001F01=900&rej=0>> (16. 4. 2015)

„CVKU“ *CVKU* (online). Dostupné z: <<http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2006/w6p001>> (16. 4. 2015)

„CVKU“ *CVKU* (online). Dostupné z: <<http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/w6p001>> (16. 4. 2015)

ČESKÁ TELEVIZE. 2012. „Ukrajinský exministr Lucenko podruhé odsouzen“ *ceskatelevize.cz*, 17. 8. 2012 (online). Dostupné z:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/192400-ukrajinsky-exministr-lucenko-podruhe-odsouzen/>> (20. 4. 2015)

D'ANIERI, Paul. 2012. „Ukrainian foreign policy from independence to inertia.“ *Communist and Post-Communist Studies* 45 (3–4), 447–456. Dostupné z:

<<http://dx.doi.org/10.1016/j.postcomstud.2012.06.008>> (20. 4. 2015)

DARDEN, Keith, Lucan, WAY. 2014. „Kdo jsou účastníci protestů na Ukrajině?“ *a2larm.cz*, 20. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<http://a2larm.cz/2014/02/kdo-jsou-ucastnici-protestu-na-ukrajine/>> (20. 4. 2015)

DIAMOND, Larry. 2011. „A Fourth Wave or False Start? Democracy After the Arab Spring“ *Foreign Affairs*, 22. 5. 2011 (online). Dostupné z:

<<http://www.foreignaffairs.com/articles/67862/larry-diamond/a-fourth-wave-or-false-start>> (14. 4. 2015)

DIAMOND, Larry. 2002. „Thinking About Hybrid Regimes.“ *Journal of Democracy* 13 (2), 21–35. Dostupné z: <<http://www.muse.jhu.edu>> (14. 4. 2015)

DIAMOND, Larry. 1997. „Is the Third Wave of Democratization Over? The Imperative Consolidation“ *Kellogg Institute*, March 1997 (online; Pdf). Dostupné z:

<<https://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/237.pdf>> (16. 4. 2015)

DRAHOKOUPIL, Štěpán. 2014. „Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie.“ *Politologická revue* 1 (20), 3–26. Dostupné z: <<http://www.ceeol.org>> (16. 4. 2015)

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, Jiří, KUNC. 1994. *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství.

DUCHOSLAV, Petr. 2014. „Berkut – úderná složka ukrajinských bezpečnostních složek“ *Policejní noviny.cz*, 3. 3. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.policejninoviny.cz/berkut-uderna-slozka-ukrajinskych-bezpecnostnich-slozek.html>> (20. 4. 2015)

DYCZOK, Marta. 2006. „Was Kuchma’s Censorship Effective? Mass Media in Ukraine before 2004.“ *Europe-Asia Studies* 58 (2), 215–238. Dostupné z:

<<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09668130500481386?journalCode=ceas20#>> (14. 4. 2015)

DYCZOK, Marta. 2014. „Threats to Free Speech in Ukraine: The Bigger Picture.“ Pp. 141–155 in Giovanna BROGGI, Marta DYCZOK, Oxana PACHLOVSKA (eds.). *Ukraine Twenty Years After Independence: Assessment, Perspectives, Challenges*. Bern: Peter Lang.

„Freedom House“ *Freedom House*, (online). Dostupné z: <<https://freedomhouse.org/>> (16. 4. 2015)

GALLINA, Nicole. 2008. „The Impact of Political Elite Conduct on State Reform: The Case of Ukraine.“ *Political Science Journal* 3 (2), 187–200. Dostupné z: <<http://www.ceeol.com>> (20. 4. 2015)

HERSZENHORN, David M. 2013. „Journalist is Beaten in Latest Attack on Ukrainian Opposition“ *The New York Times*, 25. 12. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2013/12/26/world/europe/ukraine.html?_r=1> (20. 4. 2015)

HLOUŠEK, Vít, Lubomír, KOPEČEK. 2004. *Demokracie: teorie modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.

HUNTINGTON, Samuel. 2008. *Třetí vlna: Demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK.

INTERFAX-UKRAINE. 2012. „Rada to introduce criminal responsibility for slander“ *KyivPost*, 18. 9. 2012 (online). Dostupné z: <<http://www.kyivpost.com/content/ukraine/rada-to-introduce-criminal-responsibility-for-slander-313141.html>> (20. 4. 2015)

KATCHANOVSKI, Ivan. 2008. „The Orange Evolution? The Orange Revolution and Political Changes in Ukraine.“ *Post-Soviet Affairs* 24 (4), 351–382. Dostupné z: <<http://tandfonline.com>> (14. 4. 2015)

KOPEČEK, Lubomír, Olga, KUBOVÁ. „Ukrajina.“ Pp. 402–427 in Michal KUBÁT (eds.). *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Eurolex Bohemia.

KOVALOV, Maxim. 2014. „The 2012 Parliamentary Election in Ukraine: The Democratic Rollback“ *Academia.edu*, 22. 8. 2014 (online). Dostupné z: <http://www.academia.edu/8864032/The_2012_Parliamentary_Election_in_Ukraine_Democratic_Rollback> (20. 4. 2015)

KUBÁT, Michal. 2003. *Postkomunismus a demokracie: Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán.

KUDELIA, Serhiy. 2011. „Politics and Democracy in Ukraine.“ Pp. 1–20 in Taras Kuzio, Daniel S. Hamilton (eds.). *Open Ukraine: Changing Course Towards a European Future*. Washington DC.: Center for Transatlantic Relation.

KUDELIA, Serhiy. 2012. „The sources of continuity and change of Ukraine’s incomplete state.“ *Communist and Post-Communist Studies* 45 (3–4), 417–428. Dostupné z: <<http://dx.doi.org/10.1016/j.postcomstud.2012.06.006>> (14. 4. 2015)

KUZIO, Taras. 2005. „From Kuchma to Yushchenko: Ukraine’s 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution.“ *Problems of Post-Communism* 52 (2), 29–44. Dostupné z: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10758216.2005.11052197#>> (20. 4. 2015)

KUZIO, Taras. 2008. „Ukraine: Muddling Along.“ Pp. 339–367 in Sharon L. WOLCHIK, Jane L. CURRY (eds.). *Central and East European Politics: From Communism to Democracy*. Maryland: Littlefield Publishing Group.

KUZIO, Taras. 2012a. „Interview with Chinese Magazine Life Week on Ukrainian Elections“ *Taras Kuzio’s Blog*, 7. 11. 2012 (online). Dostupné z: <<http://blog.taraskuzio.net/2012/11/07/interview-with-chinese-magazine-life-week-on-ukrainian-elections/>> (20. 4. 2015)

KUZIO, Taras. 2012b. „Outside View: Ukraine’s election as dirty as in 2004“ *UPI*, 25. 10. 2012 (online). Dostupné z: <http://www.upi.com/Top_News/Analysis/Outside-View/2012/10/25/Outside-View-Ukraines-election-as-dirty-as-in-2004/UPI-58391351161000/> (20. 4. 2015)

KUZIO, Taras. 2013a. „Murder and Selective Use of Justice in Ukraine (Part Two).“ *Eurasia Daily Monitor* 10 (44) Dostupné z: <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=40578#.VTStr9Ltmkq](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=40578#.VTStr9Ltmkq)> (20. 4. 2015)

KUZIO, Taras. 2013b. „Soviet Political Culture in Ukraine“ *Taras Kuzio’s Blog*, 23. 1. 2013 (online). Dostupné z: <<http://blog.taraskuzio.net/2013/01/23/sovokistan/>> (20. 4. 2015)

KUZIO, Taras. 2013c. „Why Julia Tymoshenko should not Help Viktor Yanukovich “ *Taras Kuzio’s Blog*, 11. 9. 2013 (online). Dostupné z: <<http://blog.taraskuzio.net/2013/09/11/why-julia-tymoshenko-should-not-help-viktor-yanukovich/>> (11. 9. 2015)

- KUZIO, Taras. 2013d. „Censorship at Ukrayinska Pravda“ *Taras Kuzio's Blog*, 30. 12. 2013 (online). Dostupné z: <<http://blog.taraskuzio.net/2013/12/30/censorship-at-ukrayinska-pravda-tsenzura-na-ukrayins-kij-pravdi/>> (20. 4. 2015)
- KUZIO, Taras. 2013e. „Murder and Selective Use of Justice in Ukraine (Part One).“ *Eurasia Daily Monitor* 10 (35) Dostupné z: <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=40503#.VTUHhtLtmkq](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=40503#.VTUHhtLtmkq)> (20. 4. 2015)
- KUZIO, Taras. 2013f. „There will be no Compromise Medical Solution on the Tymoshenko Problem“ *Taras Kuzio's Blog*, 27. 9. 2013 (online). Dostupné z: <<http://blog.taraskuzio.net/2013/09/27/there-will-be-no-compromise-medical-solution-on-the-tymoshenko-problem/>> (20. 4. 2015)
- KUZIO, Taras. 2014. „Ukraine's blackmail system“ *openDemocracy*, 9. 6. 2014 (online). Dostupné z: <<https://www.opendemocracy.net/od-russia/taras-kuzio/ukraines-blackmail-system>> (20. 4. 2015)
- LEVITSKY, Steven, Lucan, WAY. 2002. „The Rise of Competitive Authoritarianism.“ *Journal of Democracy* 13 (2), 51–65. Dostupné z: <<http://www.muse.jhu.edu>> (14. 4. 2015)
- LINZ, Juan J. 2000. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- LINZ, Juan J., Alfred, STEPAN. 1996. *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- LUCAS, Edward. 2008. *Nová studená válka aneb jak Kreml ohrožuje Rusko i Západ*. Praha: Mladá fronta.
- MALACHOVSKÁ, Alexandra. 2012. „Ukrajinci zatkli muže, který z Česka pomáhal opozici“ *Aktuálně.cz*, 23. 8. 2012 (online). Dostupné z: <<http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/ukrajinci-zatkli-muze-ktery-z-ceska-pomahal-opozici/r~i:article:755304/>> (20. 4. 2015)
- MALACHOVSKÁ, Alexandra. 2013. „Kyjev zrušil zatykač na Danylyšyna, azylanta v Česku“ *Aktuálně.cz*, 7. 3. 2013 (online). Dostupné z:

<<http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/kyjev-zrusil-zatykac-na-danylysyna-azylanta-v-cesku/r~i:article:773307/>> (20. 4. 2015)

MCFAUL, Michael. 2002. „The Fourth Wave of Democracy and Dictatorship: Noncooperative Transitions in the Postcommunist World.“ *World Politics* 54 (2), 212–244. Dostupné z: <<http://jstor.org>> (14. 4. 2015)

MCLEES, Alexandra. 2014. „A View on the Euromaidan from Washington“ *Eurasia Outlook*, 28. 1. 2014 (online). Dostupné z: <<http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=54336>> (20. 4. 2015)

MERKEL, Wolfgang. 2004. „Embedded and Defective Democracies.“ *Democratization* 11 (5), 33–58. Dostupné z: <<http://wzb.eu>> (14. 4. 2015)

MORSE, Yonathan L. 2012. „The Era of Electoral Authoritarianism.“ *World Politics* 64 (1), 161–198. Dostupné z: <<http://www.muse.jhu.edu>> (14. 4. 2015)

OBSE. 2012. „Parliamentary Elections 28. 10. 2012: OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report 22–25 May 2012“. *OBSE*, 8. June 2012 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.osce.org/odihr/91151?download=true>> (16. 4. 2015)

O'DONNELL, Guillermo. 1994. „Delegative Democracy.“ *Journal of Democracy* 5 (1), 55–69. Dostupné z: <<http://www.muse.jhu.edu>> (14. 4. 2015)

PRESL, Dominik. 2014. „Příměří na Ukrajině: sen nebo realita?“ *a2larm.cz*, 24. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<http://a2larm.cz/2014/02/primeri-na-ukrajine-sen-nebo-realita/>> (20. 4. 2015)

SEVRUK, Alexej. 2014. „Majdan se koupe v krvi“ *a2larm.cz*, 19. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<http://a2larm.cz/2014/02/majdan-se-koupe-v-krvi/>> (20. 4. 2015)

SHEVTSOVA, Lilia. 2013a. „Ukraine–Between Europe and Eurasia“ *Eurasia Outlook*, 13. 8. 2013 (online). Dostupné z: <<http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=52648>> (20. 4. 2015)

SHEVTSOVA, Lilia. 2013b. „It is Ukraine Again“ *Eurasia Outlook*, 2. 12. 2013 (online). Dostupné z: <<http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=53759>> (20. 4. 2015)

SHEVTSOVA, Lilia. 2014. „The New Adventures of Old Ukraine“ *Eurasia Outlook*, 28. 1. 2014 (online). Dostupné z: <<http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=54334>> (20. 4. 2015)

- SHUMYLO-TAPIOLA, Olga. 2013. „Ukraine: Democracy Has a Chance“ *Eurasia Outlook*, 11. 7. 2013 (online). Dostupné z: <<http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=52362>> (20. 4. 2015)
- SCHEDLER, Andreas. 2006. „The Logic of Electoral Authoritarianism.“ Pp. 1–23 in Andreas SCHEDLER (ed.). *Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- STERN, David. 2015. „What’s behind the high-profile deaths in Ukraine?“ *BBC*, 17. 4. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-32341840>> (20. 4. 2015)
- SOLDAK, Katia. 2012. „Out of Prison in California, Former Prime Minister Lazarenko is Not in a Rush to Go to Ukraine“ *Forbes*, 11. 2. 2012 (online). Dostupné z: <<http://www.forbes.com/sites/katiasoldak/2012/11/02/ukraines-prison-prone-prime-ministers/>> (20. 4. 2015)
- TASR. 2012. „Ukrajinská opozícia sa na zneuznanie výsledkov volieb sťažuje na ESLP“ *aktuality.sk*, 29. 11. 2012 (online). Dostupné z: <<http://www.aktuality.sk/clanok/218523/ukrajinska-opozicia-sa-na-zneuznanie-vysledkov-volieb-stazuje-na-eslp/>> (20. 4. 2015)
- UMLAND, Andreas. 2010. „European Confusion in Kiev: The West Is Becoming Complicit In The Unsettling Of Ukraine’s Democracy“ *Andreas Umland*, 9. 4. 2010 (online). Dostupné z: <<https://umland.wordpress.com/2010/04/10/world-sentinel-european-confusion-in-kyiv-the-west-is-becoming-complicit-in-the-unsettling-of-ukraine%E2%80%9C%E2%80%99s-democracy/>> (20. 4. 2015)
- „Ukraine: The authorities should stop harassing independent television TVi“ *Freedom House 2012b*, (online). Dostupné z: <<https://freedomhouse.org/article/ukraine-authorities-should-stop-harassing-independent-television-channel-tvi#.VTS4btLtmkr>> (20. 4. 2015)
- WALLE, Nicolas van den. 2012. „Between Authoritarianism and Democracy.“ *Journal of Democracy* 23 (1), 169–173. Dostupné z: <<http://www.muse.jhu.edu>> (14. 4. 2015)
- WAY, Lucan. 2005. „Authoritarian State Building and the Sources of Regime Competitiveness in the Fourth Wave: The Cases of Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine.“ *World Politics* 57 (2), 231–261. Dostupné z: <<http://www.jstor.org>> (20. 4. 2015)

WAY, Lucan. 2013. „Six reasons to be cautious about likelihood of opposition success in Ukraine“ *The Washington Post*, 17. 12. 2013 (online). Dostupné z: <<http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2013/12/17/six-reasons-to-be-cautious-about-likelihood-of-opposition-success-in-ukraine/>> (20. 4. 2015)

WAY, Lucan. 2014. „Why Ukraine´s Yanukovych fell but so many analysts (including me) predicted he would survive“ *The Washington Post*, 26. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/02/26/why-ukraines-yanukovych-fell-but-so-many-analysts-including-me-predicted-he-would-survive/>> (20. 4. 2015)

ZAKARIA, Fareed. 2005. *Budoucnost svobody: Neliberální demokracie v USA i ve světě*. Praha: Academia.

SEZNAM PŘÍLOH

Tabulka č. 1: Prezidentské volby 2004

Tabulka č. 2: Prezidentské volby 2010

Tabulka č. 3: Parlamentní volby 2006 (26. 3. 2006)

Tabulka č. 4: Parlamentní volby 2007 (30. 9. 2007)

Tabulka č. 5: Parlamentní volby 2012 (28. 10. 2012)

Příloha č. 1: Princip klasifikace soutěživého autoritářství

Příloha č. 2: Úryvek z prohlášení Jurije Andruchovyče k evropským občanům

PŘÍLOHY

Tabulka č. 1: Prezidentské volby 2004

Kandidát	Počet hlasů v %		
	1. volební kolo (31. 10. 2004)	2. volební kolo (21. 11. 2004)	2. vol. opakované kolo (26. 12. 2004)
V. Juščenko	39,90	46,61	51,99
V. Janukovyč	39,26	49,46	44,20
Počet neplatných hlasů v %	2,97	1,59	1,45

Zdroj: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2004/wp0011>

Tabulka č. 2: Prezidentské volby 2010

Kandidát	Počet hlasů v %	
	1. volební kolo (17. 1. 2010)	2. volební kolo (7. 2. 2010)
V. Janukovyč	48,95	48,95
J. Tymošenková	45,47	45,47
V. Juščenko	5,45	
Počet neplatných hlasů v %	1,65	1,19

Zdroj: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP0011>

Tabulka č. 3: Parlamentní volby 2006 (26. 3. 2006)

Strana	Počet hlasů v %
Strana regionů	32,14
Blok J. Tymošenkové	22,29
Blok Naše Ukrajina	13,95
Komunistická strana Ukrajiny	3,66
Socialistická strana Ukrajiny	5,69

Zdroj: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2006/w6p001>

Tabulka č. 4: Parlamentní volby 2007 (30. 9. 2007)

Strana	Počet hlasů v %
Strana regionů	34,37
Blok J. Tymošenkové	30,71
Blok Naše Ukrajina – Národní sebeobrana	14,15
Komunistická strana Ukrajiny	5,39
Lytvynův blok	3,96

Zdroj: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/w6p001>

Tabulka č. 5: Parlamentní volby 2012 (28. 10. 2012)

Strana	Počet hlasů v %
Strana regionů	30
Blok J. Tymošenkové	25,54
UDAR	13,96
Komunistická strana Ukrajiny	13,18
Svoboda	10,44

Zdroj: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/WP001E?PT001F01=900&rej=0>

Příloha č. 1: Princip klasifikace soutěživého autoritářství

Jak již bylo zmíněno, tak S. Levitsky a L. Way rozlišují mezi úplným autoritarismem, soutěživým autoritarismem a demokracií. Začneme s demokracií a jejími indikátory. Za demokratický režim považujeme takový režim, který splňuje následující kritéria:

- 1) Nejsou splněna kritéria úplného autoritářství;
- 2) Nejsou splněna kritéria soutěživého autoritářství;
- 3) Téměř všichni dospělí občané se mohou účastnit voleb;
- 4) Základní lidské svobody (svoboda slova, médií a shromažďování) jsou ochraňovány;
- 5) Autorita zvolených vlád není vážně ohrožena nevolenými ochránářskými aktéry či hlavními nestátními aktéry (Levitsky, Way 2010: 368).

Indikátory demokratického režimu jsme si již představily. Nyní si představme i indikátory úplného autoritářství. O úplném autoritarismu hovoříme, pokud splňuje tato kritéria:

1) Neexistují volby vícero stran na národní úrovni do exekutivních orgánů;

nebo

2) Nejméně jeden z následujících indikátorů je platným:

a) Hlavní opoziční strany a/nebo jejich kandidáti jsou běžně vyloučeny – buď formálně či úspěšně – z voleb do exekutivy, ve kterých nemohou soupeřit s jinou stranou;

b) Vysoká míra falšování volebních výsledků činí hlasování bezvýznamným;

c) Represe jsou tak tvrdé, že hlavní občanské a opoziční skupiny nemohou působit ve veřejné sféře, také je mnoho opozičních aktérů v ilegalitě, ve vězení či v exilu (Levitsky, Way 2010: 365).

Seznámili jsme se již s indikátory demokratických režimů a režimů typu úplného autoritářství. Zbývá nám tedy představit oněch jedenáct indikátorů soutěživého autoritarismu. O soutěživé autoritarismu hovoříme, pokud:

1) Nejsou splněna kritéria úplného autoritářství;

2) Existuje široké volební právo pro dospělé;

3) Autorita zvolených vlád není vážně omezena nevolenými ochránářskými autoritami;

4) Nejméně jedno z následujících kritérií (z jedenácti) je platné.

Neférové volby

Volby jsou neférové, pokud jeden z následujících indikátorů je platným:

1) Nejméně jeden hlavní kandidát nesmí kandidovat z politických důvodů;

2) Centrálně koordinovaný nebo tolerovaný volební podvod je odhalen důvěryhodnými nezávislými zdroji (vzdělanci, věrohodní mezinárodní nebo domácí pozorovatelé). Indikátory jsou:

- a) významná manipulace volebních seznamů;
- b) zastrasování voličů a narušení voleb velkého rozsahu;
- c) hlasování více hlasy či jiné formy falšování hlasovacího lístku;
- d) falšování výsledků.

3) Významné formální či neformální překážky – koordinované či tolerované národní vládou – zabraňující opozici vést kampaň na rozumně stejném základě. Indikátory jsou:

- a) násilí proti aktivistům, kandidátům a zázemí opozičních stran;
- b) využívání či zneužívání zákonů regulujících veřejná shromáždění pro omezení opoziční schopnosti vést kampaň;

4) Nerovné volební hrací pole. Indikátory jsou:

- a) volební orgány systematicky nadržují vládní garnituře;
- b) vysoce nerovný přístup k médiím;
- c) vysoce nerovný přístup ke zdrojům.

Porušování občanských práv a svobod

Jsou porušována občanská práva a svobody, pokud jeden z následujících indikátorů je platným:

- 1) Časté obtěžování nezávislých médií z politických důvodů. Indikátory jsou:
 - a) cenzura nebo restrikce vysílání;
 - b) zákonné obtěžování (pomluvy, hanobení, daňové zákony, manipulace s dluhy) centrální vládou (ne jednotlivými ministry);
 - c) výběrové využívání licencí, koncesí nebo podpor k ocenění/potrestání soukromých médií;
 - d) hrozby a fyzické útoky proti osobám a majetku;
 - e) vládní tlak k vyhození novinářů či zrušení programů;

f) restrikce/odepření, zničení nebo konfiskace nepostradatelných materiálů (novinový papír, elektrina, kancelářské prostory, vysílače, tiskařské stroje).

2) Jakýkoliv vážný politický útok na média v jednom roku, po kterém můžeme očekávat ochlazující efekt na činnost nezávislých médií. Indikátory jsou:

a) uzavření, pozastavení, vyklizení nebo fyzický zásah proti velké mediální společnosti;

b) uvěznění, pokus o vraždu, vražda nebo exil novináře/editora velké mediální společnosti;

c) legální zásah (vysoké pokuty) s poškozujícím efektem proti velké mediální společnosti.

3) Vláda je alespoň občas zapletena v (nebo toleruje a vzácně vyšetřuje) akcích, které omezují svobodu politického shromažďování nebo slova. Indikátory zahrnují jakékoliv následující občasná incidenty:

a) policejní razie opozici nebo spolkům občanské společnosti;

b) vymáhání represivních zákonů, které omezují svobodu slova a sdružování (zákony proti rozvratné činnosti, zákony o preventivním zadržení, zákony vyžadující registraci spolků občanské společnosti);

c) zadržení ve vazbě nebo zatčení;

d) časté využívání zákonných nebo daňových systémů k obtěžování kritiků;

e) fyzické útoky zaměřené na vládní kritiky, zahrnující:

(1) výhružky nebo fyzické útoky proti jednotlivcům;

(2) útoky na kanceláře, zázemí;

(3) státní nebo paramilitární represe proti protestům či veřejným shromážděním.

4. Jakýkoliv vážný útok na opoziční představitele nebo jiné vládní kritiky, který se odehrál v rámci jednoho roku, po kterém může být očekáván ochlazující efekt na aktivity občanské společnosti a opozice. Indikátory jsou:

- a) uvěznění, pokus o zavraždění, zabití nebo exil hlavního politického či občanského lídra;
- b) efektivní delegalizace nebo ochromění (legální či daňovou akcí) neextrémistické politické organizace;
- c) pozastavení platnosti základních občanských a politických práv (stav nouze), které je namířeno nebo ovlivňuje činnost opozice;
- d) široká fyzická represe občanských nebo opozičních skupin (potlačování protestů, které způsobuje velké množství zranění nebo úmrtí).

Nerovné hrací pole

Hrací pole je nerovné, pokud jeden z následujících indikátorů je platným:

1) Státní instituce jsou z velké většiny zpolitizovány a využívány často vládní garniturou tak, že je limitována opoziční schopnost soutěžit na přiměřeně rozumném základu;

2) Nerovný přístup k médiím

a) státem vlastněná média jsou primárním zdrojem zpráv pro většinu populace a jsou ovlivněna ve prospěch vládní garnitury, nebo

b) významný podíl soukromých médií slouží vládní garnituře:

(1) nepřímé vlastnictví vládní garniturou, nebo

(2) manipulace s daněmi, dluhy, státními zakázkami, finanční podporou nebo jinými zdroji k zastrašení soukromých médií k sebecenzuře, nebo

(3) systematické podplácení vládou za účelem tenděčního zpravodajství.

3) Nerovný přístup ke zdrojům zahrnující:

a) vládní garnitura ze široka využívá veřejných finančních zdrojů, zaměstanců nebo zázemí k omezení schopnosti opozice soutěžit na přiměřeně rozumném základu, nebo

b) vládní garnitura využívá nástrojů veřejné politiky k ovlivnění přístupu ke zdrojům soukromého sektoru – buď zajištěním nelegálního financování vládnoucí garnitury,

nebo systematickým odepíráním financí opozičním stranám – a to tak, že limitují schopnosti opozice soutěžit na přiměřeně rozumném základu (Levitsky, Way 2010: 365–368).

Příloha č. 2: Úryvek z prohlášení Jurije Andruchovyče k evropským občanům

„Jedinou odpovědí tohoto režimu na pokojné protesty trvající již třetí měsíc je násilí, přičemž jde o násilí gradující a „kombinované“ – útoky zvláštních policejních jednotek doplňuje pronásledování opozičních aktivistů a šikana obyčejných účastníků protestních akcí (sledování, bití, zapalování automobilů a domů, náhlá vnikání do bytů, zatýkání a soudní řízení, která se konají jako na běžícím páse). Základem je zastrašování. Protože však nefunguje a protestujících přibývá, brutalita vládních represí se stále zvětšuje.

„Právní předpoklady“ k represím si vláda zajistila 16. ledna, když poslanci, zcela závislí na prezidentovi, přijali celou řadu změn v trestním zákoníku a fakticky tak zavedli v zemi diktaturu a stanné právo, aniž by je museli vyhlásit. Přijetí těchto změn bylo doprovázeno řadou procedurálních pochybení: porušen byl jednací řád, program dne, proces hlasování a nakonec i ústava. Přijetí balíku kontroverzních zákonů bylo odhlasováno během několika minut za pomoci zdvižených rukou (a ne obvykle používaného počítačového hlasu). Z těchto změněných zákonů vyplývá, že například já, když píšu a šířím tyto řádky, mohu být trestně stíhán hned podle několika paragrafů, řekněme, za „pomluvu“, „podněcování“ a tak dále. Zkrátka, kdybychom tyto „zákony“ uznali, uznáme fakt, že na Ukrajině je zakázáno vše, co není povoleno vládou. A povoleno je jen jedno: podřizovat se vládě.

Ukrajinská společnost s takovými „zákony“ nesouhlasí a 19. ledna už poněkolkáté masově vystoupila na obranu své budoucnosti. V těchto dnech můžete na svých televizních obrazovkách vidět protestující s různými přilbami na hlavách a s maskami na obličejích, někdy i s dřevěnými holemi v rukou. Nevěřte tomu, že to jsou „extremisté“, „provokatéři“ nebo „pravcoví radikálové“. Já a mí přátelé nyní také chodíme na manifestace s podobnou výbavou. V tomto smyslu jsem nyní já, moje žena, moje dcera a naši přátelé – my všichni – „extremisté“. Nemáme na vybranou: chráníme své životy a zdraví. Střílí do nás příslušníci zvláštních útvarů policie, jejich odstřelovači zabíjejí naše přátele. Množství zabitých protestujících jen ve vládní čtvrti a jen během posledních pár dnů se pohybuje mezi pěti a sedmi osobami. Počet lidí, kteří beze stopy zmizeli, dosahuje několika desítek.“ (Andruchovyč 2014)

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá ukrajinským politickým systémem v letech 2004 až 2014. Důraz byl kladen především na Ukrajinu za vlády Viktora Janukovyče. Cílem práce je pokusit se analyzovat ukrajinský politický systém na základě teorie hybridních režimů Stevena Levitského a Lucana Wayne a následně zjistit, zdali lze považovat ukrajinský režim ve zkoumaném období za soutěživý autoritarismus. Steven Levitsky a Lucan Way jsou autory tohoto konceptu. Hybridní režimy vznikly po studené válce. Jejich myšlenky jsou tak pro klasifikaci nedemokratických režimů naprosto klíčové. Nicméně málokterý autor se zabýval otázkou, zdali lze považovat ukrajinský režim, kterému vládl Viktor Janukovyč, za soutěživý autoritarismus. Tato práce představuje autoritářské režimy, režimy hybridní a koncepty nejdůležitějších autorů. Závěrem práce je, že uvedený režim můžeme klasifikovat jako soutěživý autoritarismus. Zjištěné poznatky potvrzují charakteristiku typickou pro soutěživé autoritarismy. Již režim před rokem 2004 byl považován odborníky za hybridní režim. Po oranžové revoluci se země demokratizovala. Vítězství V. Janukovyče v prezidentských volbách 2010 ovšem tuto demokratizaci ukončilo. Janukovyčův režim tak můžeme klasifikovat jako soutěživý autoritarismus.

Klíčová slova: soutěživý autoritarismus, S. Levitsky, L. Way, V. Janukovyč, hybridní režimy, Ukrajina

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the Ukrainian political system in years 2004–2014. The stress was placed on the Yanukovich's period. The main goal of the bachelor thesis is try to analyze Ukrainian political system by theory of hybrid regimes from Steven Levitsky and Lucan Way and then discover if we can consider Ukrainian regime as competitive authoritarianism in this period. Steven Levitsky and Lucan Way developed the concept of competitive authoritarianism. Competitive authoritarian regimes proliferated after the Cold War. Their ideas are absolutely crucial for the classification of undemocratic regimes. However, almost never was occupied by following question. Can we mark Ukrainian regime under the rule of Viktor Yanukovich as competitive regime? The bachelor thesis introduces authoritarian regimes, hybrid regimes and another concepts of the most important scholars. The bachelor thesis concludes that mentioned regime can be classify as competitive authoritarian regime. Ukrainian Case is scored as competitive authoritarianism, because the

criteria were met. The regime was considered as hybrid regime by scholars before 2004. The 2004 Orange Revolution brought democratization. In 2010, Yanukovich won in presidential elections, so democratization failed. In summary, we can classify Yanukovich`s regime as competitive authoritarianism.

Key words: competitive authoritarianism, S. Levitsky, L. Way, V. Yanukovich, hybrid regimes, Ukraine